

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Jana VALNOHOVÁ

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Úloha státu v podpoře rodin s dětmi v primárním a sekundárním
vzdělávání v pobaltských státech a v České republice

Jana Valnohová

Bakalářská práce

2009

SOUHRN

Tato práce je věnována zmapováním současného systému státní podpory pro rodiny s dětmi v primárním a sekundárním vzdělávání v České republice a v pobaltských státech. Úvodní kapitola vymezuje vzdělávací a rodinnou politiku. V dalších čtyřech kapitolách je věnována pozornost jednotlivým státům a jejich sociálním a vzdělávacím podporám pro rodiny s dětmi. V závěrečné kapitole se věnuji komparaci státní podpory České republiky a pobaltských států.

Klíčová slova: rodina, státní sociální podpora a vzdělávací podpora v České republice, Lotyšsku, Estonsku a Litvě

TITLE

Role of the state in the support of families with children in primary and secondary education in Pobaltic states and Czech Republic.

ABSTRACT

My thesis deals with mapping out of current system of state support for families with children in primary and secondary education in the Czech Republic and the pobaltic states. Opening chapter limiting theory of educational and family policy. Next four chapters take in state support of particular states. In final chapter I attending to collation of state educational and family support for families with children in the Czech Republic, Estonia, Lithuania and Latvia.

Keywords: family, state social support and educational support in Czech Republic, Latvia, Estonia and Lithuania

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat paní Mgr. Adrianě Sychrové za odborné vedení této bakalářské práce a za její podnětné návrhy a čas, který mi věnovala.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana VALNOHOVÁ**

Studijní program: **B6107 Humanitní studia**

Studijní obor: **Humanitní studia**

Název tématu: **Úloha státu v podpoře rodin s dětmi v primárním a sekundárním vzdělávání v Pobaltských státech a v České republice**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod - úloha a základní principy rodinné a vzdělávací politiky
2. Litva - postavení rodin s dětmi, finanční podpora státu pro rodiny s dětmi ve speciálních školách, státní podpora pro rodiny s dětmi v primárním a sekundárním vzdělávání, instituce (nezisk. organizace), služby, legislativa, historie podpory státu a postavení rodiny s dětmi
3. Lotyšsko - taktéž
4. Estonsko - taktéž
5. Česká republika - taktéž
6. Závěr - komparace systému podpory státu v Pobaltí a v České republice - klady a zápory jednotlivých systémů

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

www.oecd.org

www.eurydice.org

Krebs, V.- Sociální politika (univerzitní knihovna)

Brdek, M. a kol. - Trendy v evropské sociální politice (univerzitní knihovna)

Průcha, J. - Vzdělávání a školství ve světě (univerzitní knihovna)

Spilková, V. a kol. - Proměny primárního vzdělávání v ČR (univerzitní knihovna)

Walterová, E. - Úloha školy v rozvoji vzdělanosti (univerzitní knihovna)

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Adriana Sychrová
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Karel Rydl, CSc.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

ÚVOD	3
1. RODINNÁ POLITIKA	4
2. VZDĚLÁVACÍ POLITIKA	7
3. ESTONSKO	11
3.1. Státní sociální podpora pro rodiny s dětmi	12
3.1.1. Rodinné dávky.....	13
3.1.2. Sociální služby	15
3.2. Finanční vzdělávací podpora pro rodiny s dětmi	16
3.2.1. Studijní půjčky pro žáky sekundárního vzdělávání.....	17
3.3. Státní podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami	18
3.3.1. Historický přehled speciální vzdělávací podpory	18
3.3.2. Sociální podpora pro děti se speciálními potřebami	19
3.3.3. Technické pomůcky	20
3.3.4. Vzdělávací podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami	21
4. LOTYŠSKO	23
4.1. Sociální podpora pro rodiny s dětmi	24
4.1.1. Rodinné dávky.....	25
4.1.2. Sociální služby	30
4.1.3. Sociální rehabilitace	31
4.2. Finanční vzdělávací podpora pro rodiny s dětmi	31
4.3. Státní podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami	32
4.3.1. Historický přehled speciální vzdělávací podpory	32
4.3.2. Sociální podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami	34
5. LITVA	35
5.1. Sociální podpora pro rodiny s dětmi	36
5.1.1. Rodinné dávky.....	37
5.1.2. Finanční vzdělávací podpora pro žáky	39
5.2. Státní podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami	41
5.2.1. Historický přehled speciální vzdělávací podpory	41
5.2.2. Sociální a vzdělávací podpora pro děti se speciálními potřebami	42
5.2.3. Materiální a finanční podpora pro děti se speciálními potřebami	43
6. ČESKÁ REPUBLIKA	45
6.1. Sociální podpora pro rodiny s dětmi	46

6.1.1. Rodinné dávky.....	47
6.1.2. Sociální služby	50
6.2. Vzdělávací podpora pro rodiny s dětmi	51
6.3. Státní podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami	53
6.3.1. Historický přehled speciální vzdělávací podpory	53
6.3.2. Definice osob se speciálními potřebami.....	54
6.3.3. Sociální podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami	55
6.3.4. Sociální služby pro děti se speciálními potřebami	56
7. KOMPARACE STÁTNÍ PODPORY PRO RODINY S DĚTMI	60
ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69

Úvod

Jako téma bakalářské práce jsem si zvolila přehled státní rodinné a vzdělávací podpory pobaltských států a České republiky pro rodiny s dětmi, i s dětmi se speciálními potřebami, v primárním a sekundárním vzdělávání. Velká pozornost zde bude věnována sociálním dávkám a službám, a dále pak finanční vzdělávací podpoře žákům a studentům. Dále mým cílem zde bude také srovnat státní rodinnou a vzdělávací podporu České republiky a pobaltských států, jejichž rodinná a vzdělávací politika je ještě poměrně „mladá“ v tom smyslu, že teprve od roku 1991 se svobodně rozvíjí a modernizuje. Do této doby byly státy v Pobaltí pod vládou Sovětského svazu.

Jde o velmi zajímavé, a v Česku zatím nepublikované téma, a chtěla bych tu všem umožnit nahlédnout do systému státních dávek a služeb pro rodiny s dětmi, jež jsou těmito čtyřmi státy poskytovány, a které nám zatím, co se týče států v Pobaltí, zůstávaly z velké části v českém jazyce neposkytnuty. Jde o inovativnost práce vzhledem k tomu, že dané téma nebylo ještě souborně v českém jazyce zpracováno.

Jako hlavní zdroje informací mi sloužily oficiální webové stránky ministerstev rodinné a vzdělávací politiky pobaltských států a České republiky. Dále jsem pak také využívala oficiální internetové informační centrum evropského vzdělávání, tzv. „*Eurydice*“. Veškeré informace o estonské, lotyšské a litevské státní podpoře byly poskytnuty na jejich oficiálních webových stránkách nejen v mateřském jazyce, ale i v anglické verzi, ze které jsem čerpala.

1. Rodinná politika

Rodina je považována za nejstarší, základní a nejdůležitější jednotku naší společnosti, ve které dochází k formování osobnosti člověka a jeho výchově. A právě na její prosperitě závisí udržitelný rozvoj naší společnosti, stejně tak i rozvoj sociální, kulturní a ekonomický.

Rodina jako taková a její problémy se dostaly do středu zájmu teprve až ve 20. století. Sociální politika, kdy jedna z jejích oblastí se zaměřovala na pomoc rodině, se vyvíjela v Evropě zpočátku jako sociální mzda. Až Francie ve 30. letech 20. století přinesla do sociální politiky, co se týče pomoci rodině, nové cíle, které měly pronatalitní charakter. Po druhé světové válce se ale z těchto cílů opustilo a začaly se preferovat aspekty „social welfare“. Dnes je známá hlavně jako státní rodinná politika, která je nedílnou součástí sociální politiky státu¹.

Od počátku bylo hlavním úkolem rodinné politiky zlepšovat životní podmínky rodin a minimalizovat narůstající náklady rodin a tento cíl se nadále sleduje ve velké podstatě až dodnes a to hlavně v moderních státech².

Rodinná politika všech států je zaměřena hlavně na kompenzaci sociálních důsledků událostí, kdy se rodině narodí dítě a na období, které je spojeno s péčí o něj³. Proto je všeobecným základním cílem vytvořit co nejpříznivější podmínky pro rodiny, aby mohly plně realizovat své plány v partnerství a rodičovství. Přitom se klade velký důraz na respektování zájmů a potřeb každé rodiny a jejích členů. Dalšími obecnými cíli rodinné politiky jsou:

- aby se rodina a vytváření příznivých podmínek pro ně, dostala do trvalé pozornosti politické a správní reprezentace země;
- aby si rodina uvědomila vlastní zodpovědnost za její funkčnost a stabilitu, a aby podporovala výchovu svých dětí k partnerství, manželství a rodičovství
- díky daňovému systému a systému sociálního zabezpečení posílit ekonomickou a sociální suverenitu rodin a jejích členů

¹ Tomeš, I. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Sociopress, 2001. 262 s. ISBN 80-86484-00-9, s. 133-134

² Krebs, V. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. 503 s. ISBN 978-80-7357-276-1. s. 352.

³ Kotous, J. - Munková G. - Peřina P. *Úvod do sociální politiky*. 3.vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. 106 s. ISBN 80-85889-50-1, s. 86.

- díky účasti široké veřejnosti občanů, odborníků a médií rozvíjet rodinnou politiku v rámci celospolečenské a dlouhodobé aktivity;
- poskytnout a zvyšovat možnost vzdělávání a uplatnění na trhu práce pro děti handicapované svým sociálním prostředím a minimalizovat tak ohrožení sociálního vyloučení;
- poskytnout podmínky pro rodiče vychovávající děti, ke skloubení pracovní vytíženosti spolu s nároky na péči o nezaopatřené děti a nesoběstačné členy rodiny
- aby rodiny mohly mít tolik dětí, kolik si jich samy přejí a hlavně, aby si mohly vybrat dobu, kdy je chtějí mít⁴.

I když jsou v moderních společnostech cíle povětšinou stejné, pak systém rodinné politiky je v každé zemi jiný. Podle V. Krebse (2007, s. 353) existují tři základní typy:

- liberální systém – typický pro USA, kde neexistují zdravotní, nemocenské a rodinné programy. Klade se důraz hlavně na občanovu zodpovědnost za jeho rozhodnutí, proto je státní podpora určena hlavně pro rodiny s nejnižšími příjmy, kdy se už nacházejí v pásmu chudoby.
- Sociálně tržní systém – typický pro Německo, Českou republiku a pobaltské státy. Je postaven na sociálním systému pojištění, který je povinný a rozlišuje tak osoby aktivní na trhu práce a ostatními. Proto je státní podpora poskytována na základě příjmů rodin. Klade taky důraz na rozdíl v poskytování státní podpory pro rodiny pečující o nezaopatřené děti a bezdětné rodiny. Tento systém poskytuje také velký prostor pro nestátní subjekty.
- Univerzalistický systém – typický pro Velkou Británii, Švédsko a Estonsko. Poskytuje stejnou státní podporu všem občanům a rodinám, bez rozdílu, zda jsou sociálně potřebné, protože považuje dětství za boj proti chudobě, nevědomosti a sociální dezintegraci. Zato zamezuje působení nestátních organizací v podpoře rodin.

⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní koncepce rodinné politiky*. 2005 [online]. Poslední revize 8.11.2005 [cit. 5.1.2009]. s. 9. Dostupné z: <www.mpsv.cz/cs/4>.

Za nástroje sociální politiky považujeme právo, peníze a instituce, které poskytují služby (darování a konání), regulace (zákazy a příkazy) a nátlak, buď politický nebo fyzický⁵. Regulace nutí jiné subjekty něco konat či dát. Peníze jsou poskytnuté těm, kteří na ně mají nárok, a to buď jednorázově, nebo opakovaně každý měsíc, či do doby, která je dána a smluvena. Také jsou poskytovány institucím formou dotací nebo přidělením financí ze státních či krajských rozpočtů, které pak poskytnou služby rodinám s dětmi či jiným potřebným. Zároveň jsou tyto instituce vázány právním nařízením, které do určité míry řídí jejich činnosti.

Na počátku 90. let 20. století byla podle V. Krebse (2007, s. 356-360) pomoc soustavné rodinné politiky tvořena těmito nástroji rodinné politiky - přímou a nepřímou finanční podporou.

- Přímá podpora rodin s dětmi

Jde o soubor dávek státní sociální podpory, o které musí občan zažádat na příslušný okresní úřad.

Jednou takovou dávkou jsou přídavky na dítě, které se vyplácí rodinám s dětmi, aby se posílila jejich finanční situace. Specifickou přímou dávkou je rodičovský příspěvek, porodné nebo dávka pěstounské péče. Pokud rodina klesne na životní minimum či pod něj, pak jim stát poskytne příspěvek na výživu dítěte. Účelovými dávkami se myslí takové dávky jako jsou stipendia.

- Nepřímá podpora rodin s dětmi

Jedná se o dotace ze strany státu, které nejsou poskytnuty přímo rodině, ale institucím či veřejnému sektoru, který se s rodiči spolupodílí na výchově dítěte. Mezi tyto instituce se zahrnují domovy mládeže, které dostávají státní dotace na pobyt a stravu dětí. Dotace se poskytují i na dopravu pro žáky a studenty formou studentských a žákovských slev. Jsou zde zahrnuty i služby poskytované institucemi.

⁵ Tomeš, I. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Sociopress, 2001. 262 s. ISBN 80-86484-00-9, s. 176

2. Vzdělávací politika

Vzdělávací politika zaujímá v každém moderním státě privilegované postavení, ale definovat ji je docela obtížné. Jednou z definic je například: „Souhrn konkrétních činností a opatření, kterými zejména stát, ale i další subjekty, usilují o optimální naplnění rolí, které vyplývají z postavení vzdělání ve společnosti“.⁶

Vzdělávací politika poskytuje vzdělání, které je jedním ze základních práv poskytovaných všem lidem bez rozdílu, a nejen to, je považována za nezcizitelnou a univerzální lidskou hodnotu. Rozvíjí lidské zdroje, zvyšuje a podporuje ekonomický růst a také zaměstnanost, protože „vychovává“ vzdělané lidi a utváří nový model společnosti, který je založen spíše na produkci, distribuci a sdílení informací a poznatků než na distribuci materiálních statků⁷. Vzdělávací politika je provázána s budováním demokratické společnosti, se změnami životního stylu i se sociální a psychologickou náročností dnešního chodu společnosti. A všechny tyto změny jsou právě závislé na lidském faktoru a jeho schopnosti učit se⁸.

Již výše jsem se zmínila, že vzdělávací politika poskytuje lidem vzdělávání a výchovu. Ve výchově jde o formativní a specificky lidský proces, který má adaptační a permanentní charakter a záměrně působí na jedince s cílem dosáhnout kladných změn ve vývoji a utvářet jeho morální a charakterové vlastnosti. Naopak vzdělávání je proces, který vede k získávání vědomostí a rozvíjí je. Díky němu člověk také získává intelektové schopnosti, dovednosti a rozvíjí myšlení a paměť. Výsledkem těchto dvou procesů je vzdělání, jež je konečným efektem procesu získávání vědomostí, intelektu, praktických dovedností a rozvoje rozumové stránky osobnosti. Také jde o určitou obratnost, aktivitu, duševní růst, ucelenost myšlení, ovládnutí řeči atd.

Mezi důležité zdroje nástrojů ve vzdělávací politice podle J. Brdka a H. Vychové (2004, s.18-20) patří plánování, kdy se vytyčují hlavní cíle a navrhují cesty k jejich dosažení. Legislativa a financování taktéž patří mezi nástroje.

⁶ Krebs, V. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. 503 s. ISBN 978-80-7357-276-1, s. 420.

⁷ Žižková, J. *Úvod do studia sociální politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1995. ISBN 80-7079-450-X, s. 167

⁸ Žižková, J. - Krebs, V. *Základy sociální politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1993. 157 s. ISBN 80-7079-975-7, s. 145

Dalším je kurikulární politika, která zahrnuje předpis procedur při tvorbě vzdělávacího programu či obsahu studia a také rozděluje kompetence subjektů, které se právě na tvorbě obsahu studia podílejí. Evaluace, tedy další nástroj vzdělávání, hodnotí různé pedagogické jevy a procesy a jejich účinnost, efektivitu a dosažení výsledků. Hodnocení celého vzdělávacího systému jako celku se nazývá monitorování a jde o šestý nástroj. Posledním nástrojem je vzdělávací reforma, díky které se vytváří záměrné změny ve vzdělávací politice a prosazují se nové myšlenky. Tyto změny se mohou dotknout všech ostatních nástrojů a ovlivnit je.

Veškeré tyto nástroje připadají státu, protože stát má velkou rozhodující roli, a je zároveň významným subjektem ve vzdělávací politice. „Vzdělání lze totiž označit za klasický případ netržního zboží, jehož vlastnosti a efekty, tzv. kladné externality (tj. společenské užitky a prospěch, který plyne ze vzdělaného jedince společnosti) ho předurčují k tomu, aby bylo převážně zabezpečováno ze státních zdrojů“⁹.

Každá politika má i své subjekty, tedy zřizovatele a vykonavatele. Těmi jsou zvolení politici, rodiče a jejich asociace, učitelé a jejich organizace, studenti, školská administrativa, zaměstnavatelé, vzdělávací experti a také církve.

J. Brdek a H. Vychová (2004, s. 23) uvádí, že demokratická vzdělávací politika vychází také z myšlenkových konceptů (principů) kam patří:

- Princip rovnosti příležitostí ke vzdělání

Každý občan má právo a rovné šance na vzdělání a měla by mu být poskytnuta stejná možnost vzdělávat se. Všem je poskytnut přístup ke vzdělání, ale pak už záleží na každém jedinci, jak se k tomu postaví a kolik toho využije, aby se vzdělal. Vzdělávací politika k naplnění tohoto principu využívá řadu opatření. Například poskytuje výhodné programy, které podporují znevýhodněné skupiny obyvatel (handicapované, národnostní menšiny), poskytování studijních půjček a jiných podpor, zvýšení počtu studijních míst na školách atd.

⁹ Krebs, V. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. 503 s. ISBN 978-80-7357-276-1, s. 421

- Princip celoživotního vzdělávání

Díky vývoji a zdokonalování vzdělání roste také poptávka po něm. Celoživotní vzdělávání je klíčovou vzdělávací strategií, aby si člověk udržel a rozvíjel svou kvalifikaci a dovednosti, které jsou potřebné k vykonávání jeho pracovní činnosti. Díky rozšiřující se nabídce vzdělání, se musí člověk přizpůsobovat neustálým změnám v práci a v životě, aby si udržel rozhled. Učení tak probíhá po celý jeho život. U celoživotního vzdělání je nutné, aby bylo nabízelo obsáhlou škálu příležitostí k učení, aby člověku umožnil se vzdělávat v tom, co ho baví a zajímá. Celoživotní vzdělávání je nutné ke zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky, ekonomického rozvoje, demokracie a sociální soudržnosti.

- Princip individualizace a diferenciac

V tomto principu jde o to, že je potřeba vzdělávací proces přizpůsobit vzdělávaným. Poskytnout a vyhovět jejich individuálním potřebám, umožnit jim širokou škálu vzdělávacích cest, stupňů, oborů forem apod., aby každé individuum mohlo svou touhu po vzdělávání uspokojovat a dále rozvíjet.

- Princip internacionalizace

Vzdělávací politika je mezinárodní záležitostí a spolupráce, protože ve většině zemí zaujímá významné místo. Poskytnutí všeobecného vzdělávání je podmínkou pro stabilitu společnosti, rozvoje demokracie a ekonomického růstu, aby daná země obstála ve světové soutěži za podmínky klidného soužití různých národností a různého náboženského původu.

Vzdělávací systém také poskytuje určitý systém vzdělávání. Primární a sekundární vzdělávání podle J. Průchy (1999, s. 67-68) je spjato hlavně se zahraničním vzdělávacím systémem. Primární vzdělávání (primary education) je počátkem systematického vzdělávání a to podle Mezinárodní normy pro klasifikaci vzdělávání ISCED. K úrovni ISCED 1 je vázáno primární vzdělávání.

Zahajovací věk školní docházky primárního vzdělávání se pohybuje mezi 5-7 lety věku dítěte. Hlavním cílem je poskytnout žákům gramotnost, tedy čtení, psaní, počítání a základní vědomosti a postoje o světě. Průměrná doba realizace úrovně ISCED 1 je 4-6 ročníků školy. Věk, kdy děti začínají navštěvovat

povinnou školní docházku v Lotyšsku, Litvě a České republice, je 6 let a trvá až do 10 let. V Estonsku je to až od 7 let a trvá do 13 let věku dítěte.

Také je využíván termín „základní vzdělávání“, které je složeno jak z primárního vzdělávání, které trvá 4 roky, tak i z nižšího sekundárního vzdělávání (Lower secondary education) - úroveň ISCED 2. Nižší sekundární vzdělávání má ve svém obsahu už specifitější výukové předměty. Například v České republice je základní vzdělávání realizováno uceleně a není rozděleno na primární a nižší sekundární vzdělávání, jak je tomu v Pobaltských státech. Celková délka základního vzdělávání je 8-9 let.

Na ukončené nižší sekundární vzdělávání nebo-li na základní vzdělávání navazuje vyšší sekundární vzdělávání – úroveň ISCED 3, jehož délka se pohybuje v rozmezí 2-5 let a obvyklý zahajovací věk dítěte je od 14 do 16 let. Vyšší sekundární vzdělávání může být buď konečnou fází vzdělávání, kdy absolventi nastupují na trh práce, nebo připravuje absolventy na další fázi vzdělávání. Pokud jde o obsah, pak je žákům nabídnuto všeobecné (general upper secondary education) nebo odborné vzdělávání (vocational education). Do českého vzdělávacího systému je zahrnuto několik typů středních škol (gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště nebo integrované střední školy) i rekvalifikační kurzy, které jsou ukončeny závěrečnou zkouškou.

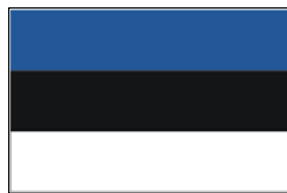
3. Estonsko

Estonsko je stát ležící v severovýchodní Evropě a je nejsevernější z pobaltských zemí. Po 2. světové válce bylo v zajetí vlády Sovětského svazu a svou nezávislost obnovilo 20. srpna 1991. Estonsko je považováno za celkem mladý stát, kde se rodinná a vzdělávací politika teprve začíná vyvíjet a objevuje své možnosti.

Informace o Estonsku a o jeho rodinné a vzdělávací politice jsem čerpala z webových stránek anglické verze Ministerstva sociálních věcí (Estonian Ministry of Social Affairs) dostupné na www.sm.ee, Ministerstva vzdělávání a výzkumu (Estonian Ministry of Education and Research) dostupné na www.hm.ee a z informativních stránek o evropském vzdělávání dostupné na www.eurydice.org. Dále mým zdrojem byla i webová stránka o estonském sociálním pojištění dostupná na www.ensib.ee/index_eng.html.

Veškeré informace byly uvedeny v estonštině, ale každá z těchto stránek měla i anglickou verzi, které jsem využila a přeložila ji. Informace o dané zemi nebylo obtížné najít a informovanost z výše uvedených webových stránek je na velmi dobré úrovni a stránky jsou stále aktualizovány. Během sepisování a hledání informací jsem se nesečkala s žádnými obtížemi.

Obrázek 1: Mapa Estonska

zdroj: www.euroskop.cz

Tabulka 1: Základní informace o Estonsku

rozloha	45 226 km ²
počet obyvatel	1 324 333
hlavní město	Tallinn
měna	estonská koruna EEK (1 Kč = 1,778 EEK)
tvorba HDP	65,7% služby, 30,7% průmysl, 3,6% zemědělství
počet žáků v primárním vzdělávání	121 404 žáků (2008)
počet žáků v sekundárním vzdělávání	43 085 žáků (2007)

Zdroje: www.euroskop.cz, www.zemepis.com, Eurydice; 2009

3.1. Státní sociální podpora pro rodiny s dětmi

Zdrojový dokument politiky na rozvoj sociálních služeb byl vypracován v roce 1999 Ministerstvem sociálních věcí (Ministry of Social Affairs), od té doby se pracuje na realizaci opatření v oblasti sociální politiky jako investici pro lidi a prostřednictvím lidí, a to nejen v ekonomice, ale i ve společnosti jako celku. Rozsah sociálního zabezpečení v Estonsku se dělí na dvě části. Na samotné sociální zabezpečení a sociální péči.

Sociální zabezpečení poskytuje stát a to v těch případech, kdy hrozí osobám sociální rizika. Za taková životní rizika považujeme smrt – ztrátu živitele, stáří, pracovní neschopnost, narození dítěte apod. Sociální zabezpečení poskytuje alespoň z části ucházející kompenzaci v případě, že nastanou, již zmiňovaná, sociální rizika. Tato podpora od státu je financována z daní, povinných i z dobrovolných plateb.

V Estonsku je sociální péče systémem objektivních postupů, jehož cílem je zajistit svobodu lidem a vytvořit lepší příležitosti (možnosti) pro rozvoj ekonomiky prostřednictvím lidských zdrojů. Zároveň se zvyšuje sociální interakce, a naopak se snižuje míra chudoby a sociálního vyloučení¹⁰.

Podporu pro rodiny s dětmi ve vzdělávání neposkytuje jen Ministerstvo sociálních věcí, ale i Ministerstvo školství a výzkumu. Jedním z hlavních úkolů Ministerstva školství a výzkumu je vytvořit jasnou vzdělávací politiku, která by měla být srozumitelná nejen pro školy, které ji zároveň přijmou, ale také pro

¹⁰ Ministry of Social Affairs. *Social welfare*[online]. Poslední revize 28.10.2008 [cit.20.12.2008]. Dostupné z: <<http://www.sm.ee/index.php?id=95&L=1>>.

širokou veřejnost. Zároveň zajišťuje kvalitní výuku, studijní materiály, doplňuje a zajišťuje další vzdělávání učitelů různými odbornými školeními, kurzy, výcviky a tréninky.

Kromě rodinných dávek (viz níže) poskytuje Estonsko také daňové úlevy pro rodiny s dětmi a to ve dvou formách. První z nich je, že rodiče, trvale žijící v Estonsku, si mohou odečíst náklady na vzdělání svých dětí ze svých ročních příjmů a to včetně úroků z úvěrů na studie, které si rodiče vypůjčí, když jejich děti studují. Druhá forma je taková, že jeden z rodičů dítěte si může odečíst další nezdanitelné příjmy z příjmů pro daňové období a to až od druhého dítěte do jeho či jejich 17 let, pokud jsou v rodině více než 2 děti¹¹.

3.1.1. Rodinné dávky

Estonsko nabízí pro rodiny s dětmi v primárním a sekundárním vzdělávání tyto rodinné dávky:

- Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je určeno pro každou rodinu vychovávající a pečující o své děti. Je vyplácen až do doby, kdy dítě skončí povinnou školní docházkou, tedy až do 16 let, nebo pokud dítě pokračuje ve vzdělávání na školských institucích po dovršení 16 let, pak je mu vyplácen přídavek až do 19 let.

Tabulka 2: Výše přídavku na dítě

přídavek na dítě / měsíční dávka	
na 1. dítě	300
na 2. dítě	300
na 3 a další dítě	900

Zdroj: Estonian Ministry of Social Affairs, 2009

- Příspěvek na péči o dítě

Tato sociální dávka je vyplácena ze zdravotního pojištění v měsíčních dávkách jednomu z rodičů na každé dítě až do 8 let věku dítěte. Pro dítě do jednoho

¹¹ Ministry of Social Affairs. *Family benefits* [online]. Poslední revize 5.1.2009 [cit. 6.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.sm.ee/index.php?id=538&L=1>>.

roku věku se vyplácí 700 EEK, pro dítě mezi 1 a 3 lety je vypláceno 600 EEK a 300 EEK je pro rodiče, který pečuje o dítě mezi 3 a 8 lety věku.

Příspěvek na péči dítěte se nevyplácí v případě, pokud je žena na mateřské a pobírá peněžitou pomoc v mateřství.

- Příspěvek pro dítě svobodného rodiče

Jde o měsíční příspěvek pro dítě, v jehož rodném listě není uvedeno jméno otce na přání matky nebo pro dítě, jehož otec byl prohlášen za uprchlíka. Výše příspěvku je 300 EEK.

- Školský příspěvek

Je vyplácen na začátku každého školního roku, v měsíci srpnu, spolu s přídatkem na dítě, a to každému dítěti až do doby, kdy skončí sekundární vzdělávání. Výše tohoto příspěvku je 450 EEK.

- Pěstounský přídavek

Je měsíční přídavek placený dítěti, kterému je ustanoven opatrovník nebo pěstoun. V roce 2008 byl tento přídavek 3000 EEK.

- Příspěvek na adopci

Částka příspěvku na adopci se pohybuje ve výši 5000 EEK a je poskytnuta v jednorázové podobě manželům, kteří si osvojili dítě z dětského či kojeneckého ústavu.

- Rodičovský příspěvek pro rodiny se 7 a více dětmi

Tento příspěvek je další formou státní podpory pro rodiny s dětmi, který je poskytován rodině, opatrovníkovi nebo pěstounům v měsíčních dávkách, kteří se starají o sedm a více dětí a zároveň pobírají přídatky na dítě. V roce 2008 byla částka příspěvku 2640 EEK.

- Existenční podpora

Existenční podpora byla až do konce roku 2007 vyplácena místními státními orgány pro ty osoby, které se vyskytly v nesnázích. Od roku 2008 byla tato

podpora započítána do státního rozpočtu. Výše částky je stanovena na 1000 EEK pro osobu, která žije sama, nebo pro prvního člena rodiny a dále se pak vyplácí měsíčně 800 EEK za každého dalšího člena rodiny. Existenční podpora je stanovena na základě minimálních nákladů vynaložených na spotřebu potravin, oblečení, obuvi a ostatního zboží a na služby, které splňují primární potřeby.

3.1.2. Sociální služby

Dávky vyplácené jako sociální pomoc, se liší od sociálních dávek tím, že jsou vypláceny pouze v takových případech, kdy se rodina ocitne v sociální nebo finanční nouzi. Výše této sociální pomoci závisí na individuálních potřebách dané rodiny. Sociální pomoc se netýká jen finanční oblasti, ale také oblasti, kam spadají služby, které jsou buď poskytnuty státem nebo jinými státními i nestátními organizacemi¹².

- Poradenství

Je sociální služba provozovaná místními orgány a je určena pro rodiny, jejichž samostatnost je ohrožena psychologickými, sociálními nebo ekonomickými faktory. Cílem poradenství je pomoci lidem, obnovit psychosociální rovnováhu lidí.

- Domácí péče

Jedná se o služby, které zajišťují pro klienta, a jeho blízkou rodinu, takové podmínky, jež odpovídají maximálním možnostem systému zdravotní a sociální péče. Domácí péče zahrnuje nejen péči o klienty (klient je zde vnímán jako dítě se zdravotním postižením), ale i pomoci klientům vykonávat a zvládat každodenní činnosti spojené s lidskou existencí.

- Osobní asistent

Jde o člověka, který pomáhá zvýšit úroveň nezávislosti dětí se zdravotním postižením. Jeho dalším úkolem je v případě potřeby pomáhat začlenit svěřenou osobu do všech oblastí života a pomoci tak snížit zátěž rodiny dítěte.

¹² Ministry of Social Affairs. *Social welfare*[online]. Poslední revize 28.10.2008 [cit. 6.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.sm.ee/eng/activity/welfare-services.html>>.

- Úprava bydlení

Tato služba je určena těm lidem, kteří mají potíže s pohyblivostí ve svém domě a kolem něj. Usiluje se o to, aby tito lidé byli schopni vést nezávislý život a pokud jde o děti, pomoci jejich rodinám.

- Sociální bydlení

Je poskytováno rodinám, jejichž ekonomická a sociální situace, nebo jiné okolnosti jim neumožňují si poskytnout vlastní bydlení. Sociální bydlení není považováno za konečné řešení bydlení, což je také důvod pro uzavírání smluv s příjemci sociálního bydlení. Po uplynutí určené doby, je opět stav rodin s dětmi prozkoumáván místní státní správou.

- Sociální doprava

Jde o službu poskytovanou jednotlivými místními správními orgány, které jsou povinné poskytnout a zjistit dostupnost dopravy pro děti s poruchami pohybu, zraku a s mentálním postižením, kdy jim právě toto postižení brání v užívání vlastní či veřejné dopravy za studiem.

3.2. Finanční vzdělávací podpora pro rodiny s dětmi

- Zdarma učební pomůcky – jsou poskytovány řediteli škol. Jedná se hlavně o učebnice, pracovní sešity apod., které jsou potřebné k plnění učebních osnov, a jsou hrazeny ze státního rozpočtu. Rodiče hradí pouze psací potřeby apod.
- Zdarma obědy - jsou k dispozici pouze žákům na základních školách, studenti na středních školách si část nákladů na obědy musí hradit sami¹³.
- Studijní příspěvek – je určen studentům odborných škol. Výše se pohybuje v částce základního příspěvku. Studenti studujících v odborném vzdělávání mohou získat příspěvky podobným způsobem jako v ustanoveních, které se vztahují také na vyšší vzdělávání.
- Příspěvky k pokrytí nákladů na dopravu - studenti vzdělávající se v celodenním studiu sekundárního vzdělávání mohou tento příspěvek získat a v případě, že se

¹³ Eurydice. *Estonia (2007/2008): Single structure education* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 7.1.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=EE&language=EN&fragment=46>>.

dopravují do a ze školy z místa jejich bydliště nebo bydlí během týdne na kolejích nebo na internátech. Náklady na dopravu jsou jim hrazeny i v době školních prázdnin a také o státních svátcích. Pokud žáci dojíždějí každý den do školy, pak je jim proplácena každá zpáteční jízdenka ze školy a to až do vzdálenosti 40 km. Legislativa, která upravuje tuto finanční podporu, je Zákon o státních rodinných dávkách a Zákon o studijních půjčkách¹⁴.

3.2.1. Studijní půjčky pro žáky sekundárního vzdělávání

Studijní půjčky zajištěné státem slouží pro studenty sekundárního (dále i terciálního) vzdělávání, kteří nemají nárok na studijní příspěvky, jako žáci primárního vzdělávání, a tak možnost financovat své odborné studium. Hlavním cílem těchto studijních půjček je pomoci žákům studovat v plném celodenním studiu a motivovat je tak k dokončení studia v rámci standardu.

Podle zákona o studijních půjčkách a příspěvcích z roku 2003 má student právo zažádat o studijní půjčku, pokud je občanem Estonské republiky, má zde trvalý pobyt či dočasné povolení k pobytu a prochází odborným vzděláváním na střední či vysoké škole. O půjčku může zažádat pouze po dobu nepřesahující standardní dobu studia. Výše půjčky je stanovena z finančních prostředků přidělených příslušným vzdělávacím institucím ze státního rozpočtu Ministerstva školství a výzkumu.

Splacení těchto půjček musí být příjemcem zahájeno nejpozději do 12 měsíců po skončení studia. Je také možné prominutí části nesplacené částky a to orgánem nebo právnickou osobou veřejného práva. Příslušné podmínky pro prominutí nesplacené částky jsou stanoveny v nařízení vlády Estonské republiky¹⁵.

¹⁴ Eurydice. *Estonia (2007/2008): 5. Upper Secondary and Post-secondary Non-tertiary education* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 7.1.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=EE&lang=EN&fragment=67>>.

¹⁵ Eurydice. *6. Tertiary education* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 7.1.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=EE&lang=EN&fragment=113>>.

3.3. Státní podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami

3.3.1. Historický přehled speciální vzdělávací podpory

Již v 19. století byla započata v Estonsku výuka dětí se speciálními potřebami. V roce 1866 byla založena škola pro děti se sluchovým postižením a v roce 1883 škola pro nevidomé děti. První instituce pro děti s psychickými poruchami vznikla v roce 1895 a v roce 1920 vznikla škola pro tělesně postižené děti. Ve stejném roce vznikla i klinická logopedie a rok poté započala svůj běh škola pro děti s poruchami učení.

Během sovětského období bylo vzdělávání dětí s postižením zanedbáváno, pouze pro děti s mírnými duševními poruchami bylo umožněno vzdělávání. Pokud rodina pečovala o dítě se středním nebo hlubokým zdravotním postižením, pak bylo dáno do pečovatelského domova bez možnosti osobní seberealizace a vzdělání.

Až v roce 1990 dostali možnost navštěvovat školní instituce děti nejen s lehkým, ale hlavně s těžkým a hlubokým postižením a děti s vícenásobným postižením. Teprve po obnovení nezávislosti a po zrušení diskriminačních omezení dostaly, v souladu s platnými právními předpisy Estonské republiky, všechny děti s různými typy postižení právo na vzdělání, kdy je jejich studium podporováno nezbytnými podpůrnými systémy státu. A podle estonského vzdělávacího zákona, mají všechny děti se speciálními vzdělávacími potřebami právo navštěvovat školu a to v místě jejich trvalého bydliště.

Od roku 1968 začala Univerzita v Tartu vzdělávat odborníky pro výuku znevýhodněných dětí. Na kongresu Spojených národů, který se konal v Estonsku v roce 1989, se projednávala problematika vzdělávání osob se speciálními potřebami a jejich integrace do systému vzdělávání a také do společnosti. Od roku 2000 se zařadil do osnovy vysokých škol modul speciálně pedagogický.

V roce 2004 bylo přijato Memorandum o sociálním začleňování (*Social Inclusion Memorandum - JIM*). Cílem bylo zlepšit začlenění postižených dětí do

škol a do společnosti. Následně, o tři roky později, byla podepsána Koncepce zdravotně postižených osob OSN¹⁶.

3.3.2. Sociální podpora pro děti se speciálními potřebami

Sociální dávky pro lidi se zdravotním postižením hradí stát, pokud jim vznikají dodatečné náklady v důsledku jejich zdravotního postižení. Například potřebují zvláštní vybavení, péči nebo rehabilitaci nebo když mají zvýšené náklady spojené s dopravou, zaměstnáním nebo studiem. O příslušné sociální dávky se v Estonsku žádá na místním důchodovém úřadu v místě bydliště.

Výše sociální dávky vyplácené osobám se zdravotním postižením závisí na rozsahu jejich postižení, které je stanoveno v souladu s jejich zdravotním stavem, funkční schopností a životním prostředím.

Rozsah postižení se dělí do tří kategorií – mírné, těžké a hluboké.

Příspěvky pro zdravotně postižené děti jsou vypláceny až do 16 let jejich věku. Příspěvek je určen na pokrytí nákladů, které jsou spojeny s daným postižením a následnou léčbou, rehabilitací a péčí. Dětem s lehkým zdravotním postižením se vyplácí 1080 EEK a dětem s těžkým či hlubokým zdravotním postižením je vypláceno 1260 EEK. Pokud od 16 let začnou pracovat, příspěvek se velmi snižuje, a to v rozmezí od 260 EEK, za lehké zdravotní postižení, až do 840 EEK za hluboké zdravotní postižení¹⁷. Také se vyplácí příspěvek pro rodiče, kteří pracují a ještě k tomu se starají o zdravotně postižené dítě.

Podle zákona o sociálních dávkách pro tělesně postižené, má zdravotně postižené dítě právo na veškeré příspěvky, které jsou poskytnuty zdravým dětem a jejich rodičům. Pokud rodiče postiženého dítěte nemohou pracovat z důvodu péče o něj, mají dále nárok na ošetřovatelský příspěvek.

¹⁶ Eurydice. *10. Special Education Support* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 7.1.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=EE&lang=EN&fragment=209>>.

¹⁷ Ministry of social Affairs. *Support for people with disabilities* [online]. Poslední revize 16.11.2008 [cit. 7.1.2008]. Dostupné z: <<http://www.sm.ee/index.php?id=268&L=1>>.

3.3.3. Technické pomůcky

Přidělování technických pomůcek osobám se zdravotním postižením je upraveno podle zákona o sociálním zabezpečení a podle nařízení číslo 79. Ministerstvem sociálních věcí ze dne 14.prosince 2000 ve znění „*Podmínky a postup pro podání žádosti na technické pomůcky a jejich přidělování se slevou*“. Právo na technické pomůcky (jejich nákup, pronájem, nárok na slevu nebo slevu na náklady), mají rodiče nebo opatrovník dítěte.

Postup pro získání technických pomůcek

Ošetřující lékař nebo praktický lékař vydává potvrzení, že jeho klient potřebuje určitou technickou pomůcku v ceně do 20 000 EEK. Pokud klient potřebuje dražší pomůcku, která přesahuje částku 20 000 EEK, pak je nutné, aby měl potvrzení od specialisty nebo od rehabilitační instituce.

Za koupi technické pomůcky klient platit nemusí, ale musí pokrýt náklady na výrobu a rehabilitační plán. Cena těchto nákladů je stanovena po dohodě uzavřené mezi krajem a rehabilitační institucí. Na základě klientova podpisu a lékařského potvrzení získá klient osobní kartu technických pomůcek – tzv. PTA kartu.

Když klient tuto PTA kartu obdrží, pak může přímo kontaktovat firmy, organizace či jiné instituce, které poskytují technické pomůcky. Po zaplacení klientova podílu na nákladech, mu jím vybraná firma či jiná organizace, která mu poskytne příslušnou technickou pomůcku, pomůže při vytváření a úpravě zařízení dle jeho potřeby a poskytne mu úvodní školení o tom, jak se má starat a používat příslušné zařízení.

Pokud klient žádá o technickou pomůcku, která je dražší víc jak 20 000 EEK, pak musí být na příslušném krajském úřadě předložena PTA karta a potvrzení od specialisty nebo rehabilitační instituce ve formátu, který byl vypracován Ministerstvem sociálních věcí.

K financování těchto technických pomůcek dochází z prostředků přidělených ze státního rozpočtu pro orgány státní správy. Dále jsou poskytovány

finance z obecních a městských rozpočtů podle postupů stanovených místními orgány státní správy a dále pak z jednotlivých vlastních prostředků¹⁸.

3.3.4. Vzdělávací podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami jsou buď mimořádně nadaní žáci, nebo v opačném případě žáci se zdravotními problémy, to jsou žáci se zdravotním postižením a žáci s absencí dlouhodobého charakteru v rámci studia. Pro tyto žáky je nutné upravení obsahu studia, studijních procesů nebo vzdělávacího prostředí.

Úkolem vzdělávací podpory státu a zároveň úkolem školy je dětem poskytnout takový vzdělávací proces a přizpůsobit učební prostředí takovým způsobem, aby bylo umožněno každému žákovi učit se podle jeho schopností a také rozvíjet nenásilnou cestou své schopnosti na maximum.

Poradenský výbor okresního města dává doporučení nejen k odkladu školní docházky a výběru škol či tříd pro děti se zdravotním postižením, ale také dává doporučení k použití zjednodušených učebních osnov nebo učebního plánu.

Stát a také především škola, která spadá pod státní resort, nabízí žákům s tělesným a mentálním postižením řadu služeb, aby tak překonali obtíže s učením. Těmito službami jsou:

- pomoc jazykového terapeuta (= logopeda) v překonání obtíží čtení a psaní;
- psychologické poradenství;
- pomocné vzdělávání (speciální lekce pro děti v maximálním počtu 6 lidí se specifickými poruchami učení, motorickými a smíšenými typy s poruchami vývoje, a dále je tu zahrnuta i pomoc terapeutů a asistentů ve vzdělávání pro zrakově a sluchově postižené žáky, kteří jím pomohou získat a osvojit si základní učební dovednosti a návyky);
- podpora učitelů v poskytnutí konzultací a podpory po vyučování;
- vytvoření samostatné třídy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně dětí s problémovým chováním;

¹⁸ Ministry of Social Affairs. *Technical Aids* [online]. Poslední revize 28.10.2008 [cit. 10.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.sm.ee/index.php?id=516&L=1>>.

- vytvoření skupiny zvané „*long day*“, kde žáci s postižením mohou trávit svůj volný čas po vyučování, a kde je jim nabídnuta pomoc s jejich domácími úkoly, učením a také se tu mohou věnovat svým koníčkům;
- státem financovaná místa ve školských zařízeních, kde se vytváří a zařizuje ubytování s možností stravy pro děti, jejichž rodinní příslušníci jim nejsou schopni poskytnout podporu v průběhu povinné školní docházky a kde nemají normální podmínky pro to, aby se mohli učit doma.

V Estonsku je také umožněno domácí vyučování. Je povoleno těm rodinám či rodičům, kteří o to požádají ze zdravotních důvodů. Jsou také zavedeny tzv. nemocniční školy, kam chodí děti dlouhodobě hospitalizované¹⁹.

¹⁹ Estonian Ministry of Education and Research. *Supporting Children with Special Educational Needs* [online]. [cit. 10.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.hm.ee/index.php?1510027>>.

4. Lotyšsko

Lotyšská republika je prostřední z pobaltských zemí a hraničí s Litvou, Běloruskem, Ruskem a Estonskem. Stejně jako Estonsko bylo Lotyšsko po 2. světové válce pod vládou Sovětského svazu. Až po moskevském pokusu o státní převrat, který se odehrál v srpnu 1991, se 22. dne téhož měsíce uznala suverenita Lotyšska a 6. září 1991 byla nezávislost potvrzena i ze strany rozpadajícího se Sovětského svazu.

Informace o lotyšské rodinné politice jsem získala z oficiálních stránek Ministerstva sociálního zabezpečení (*Ministry of Welfare*) dostupných na www.lm.gov.lv., dále pak ze stránek Ministerstva dětí, rodiny a integračních záležitostí Lotyšské republiky (*Ministry of Children, Family and Integration Affairs of the Republic of Latvia*) dostupných na www.bm.gov.lv/eng/ a také ze stránek o evropském vzdělávání dostupných na www.eurydice.org.

Informace na oficiálních stránkách jednotlivých ministerstev jsou sice aktualizovány, ale bylo obtížné je dohledat. Také velké množství informací, které jsem potřebovala, mi nevyhovovalo z důvodu neúplnosti, nebo jsem váhala, jak daný obsah správně pochopit.

Obrázek 2: Poloha Lotyšska

zdroj: www.euroskop.cz, 2009

Tabulka 3: Základní informace o Lotyšsku

rozloha	64 589 km ²
počet obyvatel	2 306 306
hlavní město	Riga
měna	lotyšský lat (1 LVL = 39, 64 Kč)
tvorba HDP	62% služby, 33% průmysl, 5% zemědělství
počet žáků v primárním vzdělávání	121 286 žáků (2007)
počet žáků v sekundárním vzdělávání	40 439 žáků (2007)

zdroj: www.zemepis.com, www.euroskop.cz, Eurydice, 2009

4.1. Sociální podpora pro rodiny s dětmi

Státní sociální podpora pro rodiny s dětmi je poskytována Ministerstvem dětí, rodiny a integračních záležitostí Lotyšské republiky (Ministry of Children, Family and Integration Affairs of the Republic of Latvia). Stará se o blahobyt rodin s dětmi.

Rodinné přídatky jsou určeny pro všechny rodiny s dětmi, ať už se zdravými dětmi nebo s dětmi s postižením. Výše rodinných přídatků závisí na počtu dětí a na pořadí dětí v rodině. Rodinné přídatky jsou vypláceny až do doby, kdy dítě dosáhne 15 let věku nebo maximálně do 20 let, pokud se po dokončení povinné školní docházky, dále vzdělává.

Daňové úlevy jsou obecně nezávislé, a to v poměru k příjmu rodiny. Jde o nezdanitelnou částku z příjmu pro každé nezaopatřené dítě až do věku maximálně 24 let, pokud dítě studuje na střední odborné škole (dále pak na vyšší nebo na vysoké škole). Za nezaopatřené dítě je považováno to dítě, které nemá žádné vlastní příjmy (za příjmy se nepovažují dotace a půjčky)²⁰.

Uvedené částky podpory jsou platné od 1.1.2009.

²⁰ Eurydice. *10. Special Education Support* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 12.1.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=LV&lang=EN&fragment=238>>.

4.1.1. Rodinné dávky²¹

a) Státní sociální podpora financována státem

- Státní rodičovský přídavek

Tento přídavek závisí na počtu dětí v rodině a je vyplácen měsíční dávkou:

Tabulka 4: Výše přídavku na dítě

za 1. dítě	8 LVL
za 2. dítě	9,6 LVL
za 3. dítě	12,8 LVL
za 4. a další dítě	14,4 LVL

Zdroj: Ministry of Children, Family and Integration Affairs, 2009

Pokud má rodina dítě se zdravotním postižením, které nedosáhlo věku 18 let, vyplácí se rodině 50 LVL. Státní rodičovský přídavek se poskytuje za každé dítě mladší 15 let či starší 15 let a dále se vzdělávající ve školských institucích, pokud nevstoupilo do svazku manželského, nejdéle však do 20 let věku.

- Podpora pro velké rodiny

Výše podpory je závislá na celkovém počtu dětí v rodině. Částka této podpory je vypočítávána dle porodného a státního rodičovského příspěvku.

- Příspěvek pro poručníka na výživné dítěte

Tento příspěvek je vyplácen osobě, a to částkou 32 LVL, která pečuje o dítě a byla určena jejím poručníkem. Příspěvek se poskytuje za každé dítě svěřené do opatrovnictví. Člověk má právo na tento příspěvek ode dne, kdy byl jmenován poručníkem.

- Odměna za plnění povinností poručníka

Tato odměna je vyplácena částkou 38 LVL osobě, která byla jmenována poručníkem. Není závislá na počtu dětí v opatrovnictví. Člověk má na tuto odměnu nárok také ode dne, kdy byl jmenován poručníkem. Tato odměna je

²¹ Ministry of Children, Family and Integration Affairs of the republic of Latvia. *State and local government support for families with children* [online]. Poslední revize 5.1.2009. [cit. 2.1.2009]. Dostupné z: <http://www.bm.gov.lv/eng/family_support_policy/>.

udána ve vládní vyhlášce č. 182 ze dne 15. března 2005, Zákona o státních příspěvcích.

- Odměna za plnění povinností pěstounské rodiny

Výše odměny je 80 LVL měsíčně a to za plnění povinností pěstounské rodiny. Poskytuje se rodině či osobě, která získala status pěstouna. V souladu s rozhodnutím sirotčího soudu, souhlasu orgánu státní správy a pěstounské rodiny bylo dítě dáno na výchovu k pěstounům po dobu delší než jeden měsíc. Vše je upraveno v Zákoně o státních sociálních příspěvcích ve vyhlášce č. 1021 ze dne 14. prosince 2004 - Postupy pro udělování a vyplácení odměn za plnění povinností pěstounské rodiny (*Procedures for the Granting and Disbursement of the Remuneration for the Fulfilment of Foster Family Duties*).

- Odměna za péči o osvojené dítě

Výše příspěvku je 35 LVL měsíčně a je určena za péči o osvojené dítě pro adoptivního rodiče, kterému bylo dítě svěřeno soudem, v souladu s rozhodnutím sirotčího soudu (nebo církevního soudu). Je také poskytnuta adoptivnímu rodiči, který je buď zaměstnán, či nikoliv, a nebo pracuje na částečný úvazek a přitom pečuje o osvojené dítě. Vše je upraveno v Zákoně o sociálních příspěvcích, ve vládní usnesení č.27 ze dne 11. ledna 2005 o Postupu pro udělování a vyplácení odměn za péči o osvojené dítě (*Procedures for the Granting and Disbursement of a Remuneration for the Care of an Adopted Child*).

- Odměna za přijetí

Jedná se o jednorázovou platbu ve výši 1000 LVL za každé přijaté dítě, které bylo dáno do náhradní péče v den, kdy soud schválil osvojení dítěte adoptivními rodiči.

- Státní dávky sociálního zabezpečení

Dávka je vyplácena měsíční částkou 45 LVL v případě ztráty živitele a to i v případě, že živitel nebyl pojištěný. Jeho dítě má právo na státní dávky sociálního zabezpečení až do věku, kdy dosáhne plnoletosti. Poskytování této

dávky pokračuje tehdy, když dítě po dosažení plnoletosti stále studuje na střední odborné škole a není starší 20 let anebo pokud studuje na vysoké škole, pak je tato dávka vyplácena až do doby, kdy dítě dosáhne 24 let. Vše je opět upraveno v Zákoně o sociálních příspěvcích. Tato podpora je uvedena ve vládní vyhlášce č. 561 ze dne 26.července 2005 týkající se výše státní dávky sociálního zabezpečení a pohřebního a postupů pro udělování a vyplácení dávek.

- Státní podpora pro děti trpící celiakií (*coeliac disease*)

Podpora je vyplácena ze základního státního rozpočtu v měsíční částce 75 LVL. Je poskytnuta rodinám s dětmi, které onemocněly tzv. celiakií, když je potřeba, aby tyto děti využívaly bezlepkové potraviny. Kdo má na tuto dávku nárok a za jakých podmínek, upravuje Zákon o sociálních příspěvcích. Vládní vyhláška č. 928 ze dne 16. listopadu 2004 - Předpisy týkající se státní podpory pro děti, které trpí břišní chorobou, ale nejsou postižené (*Regulations regarding state support for children who have not been declared disabled suffering from coeliac disease*).

- Osobní úlevy daně z příjmu

Daňové úlevy jsou poskytnuty rodičům, ve výši 63 LVL, v případě péče o nezletilé dítě, o studující žáky a studenty, i zdravotně postižené, až do 24 let jejich věku. Jsou také poskytnuty, pokud jde o bratra či sestru do věku 18 let, pokud nemají rodiče výdělečně činné.

Tato daňová úleva je upravena Zákonem o dani z příjmu fyzických osob ve vládní vyhlášce č.433 ze dne 26. června 2007 – Nařízení o nezdaněném minimu a daňových úlevách, kdy se jedná o částku k výpočtu daně z příjmů fyzických osob od nich osvobozených v roce 2008 (*Regulations on the untaxed minimum's and tax relief's amount to calculate the personal income tax relief in 2008*).

b) Rodinné dávky orgánů státní správy

Každý rok se stanovuje garantovaná minimální úroveň příjmů a výše přídatků pro zajištění zaručeného minimálního příjmu v rámci návrhu ročního státního rozpočtu podle vládního zákona. Minimální životní úroveň se snaží

zajistit minimální úroveň příjmů na osobu. Dávky se poskytují na základě posouzení osoby a členů rodiny a jejich materiálních zdrojů – příjmy a majetek. Zvýhodnění se poskytuje na dobu nezbytně nutnou a to nejdéle na 3 měsíce. Po uplynutí této doby se rodina či osoba může opakovaně obrátit na příslušný orgán státní správy (dále jen “OSS“) s dalším návrhem na udělení podpory.

- přídavek garantovaného minimálního příjmu

Tento přídavek slouží k zajištění garantovaného minimálního příjmu, ale ne na déle než na 9 měsíců v kalendářním roce. Je upraven v Zákoně o sociálních službách a sociální pomoci, ve vládní vyhlášce č. 693 ze dne 9.prosince 2003 - Nařízení garantovaného minimálního příjmu a výše dávky pro zajištění garantované minimální úrovně příjmu (*Regulations on the guaranteed Minimum Income Level and the Amount of the Benefit for ensuring the guaranteed Minimum Income Level*), a dále pak ve vládním nařízení č. 96 ze dne 25.února 2003 O postupech pro udělování, výpočet a vyplácení příspěvku na zajištění garantované minimální úrovně příjmu (*Procedures for the Granting, Calculation and Disbursement of the Benefit for Ensuring the Guaranteed Minimum Income Level*).

OSS mají oprávnění vydat i další výhody v případě, že oprávněná žádost pro podporu byla splněna u potřebných obyvatel. Je to například příspěvek na dopravu, na stravu, bydlení, služby, přídavky pro zdravotní služby, podpora pro péči o novorozence a další.

c) Jiné formy podpory státu a orgánů státní správy

V souladu s ustanoveními civilního zákona, je dítě v péči rodiče až do dosažení plnoletosti. Rodiče, úměrně ke svým finančním možnostem, má povinnost pečovat o dítě. Kromě toho je povinen zajistit dítěti obživu a nesmí ji ukončit do doby, kdy dítě bude žít spolu s jedním nebo s oběma rodiči. Vláda stanovila minimální výši prostředků na podporu, kterou každý rodič dítěte je povinen zajistit bez ohledu na svou finanční situaci.

- podpora pro svobodného rodiče, který sám pečuje o děti

Na každé dítě od jeho narození až do 7 let dostává svobodný rodič 40 LVL (25 % částky min.měsíční odměny). 48 LVL je vypláceno na každé dítě ve věku od 7 do 18 let (30 % částky min.měsíční odměny).

Lotyšské Ministerstvo dětí, rodiny a integračních záležitostí ustanovilo kontrolní instituci přímé správy - Státní úřad podpory záručního fondu (*The Administration of the Maintenance Gurantee Fund*). Tento státní úřad poskytuje dítěti podporu v případě, že rodič, který má platit na dítě podle rozhodnutí soudu a platí nižší částku než mu stanovil v rozsudku soud.

- Státní podpora pro rodinu na pořízení bydlení

Jedná se o státní záruku za úvěry pro rodiny s dětmi za účelem nabytí nebo výstavby obydlí. Záruka se poskytuje na dobu maximálně 10 let a maximální výše záruky je 15 000 LVL a je to poskytováno ze základního státního rozpočtu.

- Podpora pro zájmové vzdělávání žáků

Každý OSS má povinnost zajistit, aby děti, které mají trvalé bydliště v jejich správním území, měly možnost realizace svých zájmů, které souvisí se vzděláváním a poskytují také podporu pro mimoškolní činnosti. Proto poskytují podporu na vzdělávací programy, pro vzdělávací pomůcky, na ekonomické náklady a další nezbytné výdaje způsobené zřizovateli a jinými právníckými osobami.

Tato podpora je částečně dotovaná ze státního sociálního pojištění, z rozpočtu OSS, právníckými osobami a také z poskytnutých prostředků od fyzických osob.

O všem pojednává Zákon o vzdělávání - Vládní vyhláška č. 382 ze dne 28.srpna 2001 –Postupy pro financování úroků spojených se vzdělávacími programy (*Procedures for financing interest related education programs*).

- Rodinné zprostředkování

Ministerstvo pro děti a rodinu je jedinou institucí v Lotyšsku, která poskytuje bezplatné poradenství rodinám, u kterých se vyskytují problémy. Vše je

realizováno státním programem na zlepšení postavení rodin a dětí. Zprostředkování je zdarma a je možné v těchto případech:

- v případě, že soud má přerušené rozhodování o této záležitosti za účelem usmíření mezi manželi
- když se rodiče nemohou rozhodnout v otázce výchovy svých dětí
- když se rodiče nemohou dohodnout na prostředcích obživy, na realizaci péče a přístupových právech
- pokud je poručník nebo pěstoun v rozporu s biologickými rodiči dítěte.

4.1.2. Sociální služby

Sociální služby a sociální pomoc patří do systému sociálního zabezpečení, jehož úkolem je zajistit sociální ochranu pro ty občany a rodiny s dětmi, kteří nejsou schopni překonat obtížné situace v jejich životech.

Do sociálních služeb je řazena sociální péče, sociální rehabilitace a sociální práce.

Služby sociální péče jsou určeny pro ty, kteří mají obtíže se sami se sebou. Nedokáží se postarat sami o sebe vzhledem k jejich věku nebo k funkčnímu postižení. Tyto služby lze získat v místě trvalého bydliště nebo v institucích dlouhodobé sociální péče. Jsou poskytovány státem, OSS či nevládními institucemi.

Služby v ústavech dlouhodobé sociální péče jsou určeny pro osoby, které nejsou schopny, vzhledem k jejich věku nebo ze zdravotních důvodů, se o sebe postarat.

Stát také poskytuje další sociální služby jako domácí péče, denní pečovatelské služby, bytové služby, krizová centra apod.

Státní službou je i služba sociálního pracovníka, která slouží rodinám s dětmi, u kterých se vyskytl problém s výchovou dětí, s rodinnými vztahy a s dalšími sociálními problémy. Sociální pracovník pak pomůže pochopit příčiny problému a získat potřebné materiály a další prostředky ke zmírnění nebo k vyřešení problémů.

4.1.3. Sociální rehabilitace²²

Je zařízena za účelem pomoci rodinám s dětmi i jednotlivcům zlepšit nebo obnovit jejich sociální a pracovní život. Je poskytnuta zneužívaným dětem, dětem a dospělým, kteří se zbavili závislosti i osobám s tělesným postižením.

Sociální rehabilitace poskytuje 30denní pobyty v rehabilitačních institucích či 45 minutové konzultace, které mohou probíhat v domácím prostředí. Konzultace probíhají s vyškoleným psychologem nebo sociálním pracovníkem. Rehabilitace jsou dnes poskytovány v centrech sociální rehabilitace nebo v krizových centrech.

Stát poskytuje také finanční podporu rodinám s dětmi, které musí užívat bezlepkové potraviny. Výše této podpory je 50 LVL za měsíc pro každé dítě. Tato dávka je vyplácena po dobu jednoho roku. Pokud dítě v rodině i nadále musí využívat bezlepkové potraviny, pak musí žádat o dávku rok co rok znovu. Aby rodina získala tuto podporu, musí předložit lékařské potvrzení na místní úřad sociálního pojištění, dále pak průkaz totožnosti a rodný list nemocného dítěte.

4.2. Finanční vzdělávací podpora pro rodiny s dětmi

V Lotyšsku je povinné vzdělávání bezplatné, tzn. že na státních a obecních základních školách se neplatí žádný poplatek za získání základního vzdělání. Lotyšsko nabízí různé druhy podpory pro rodiny s žáky²³:

- Podpora v dopravě - je poskytována žákům na nákup měsíční jízdenky se slevou. Žáci bydlící na venkově mohou dostat náhradu až 100% výše nákladů na dopravu, a to jak do školy, tak ze školy.
- Stravování zdarma – je určeno rodinám s více dětmi nebo s nízkými příjmy. Ostatní rodiny, které nejsou ve finanční tísní hradí svým dětem stravování celé nebo alespoň jeho část.

Následující podpory jsou určené rodinám s dětmi studujícími v institucích nabízejících odborné sekundární vzdělávání²⁴:

²² Ministry of Welfare of the Republic of Latvia. *Description of the situation* [online]. Poslední revize 2008. [cit. 13.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.lm.gov.lv/text/883>>.

²³ Eurydice. *Single structure education* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 13.1.2008]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=LV&lang=EN&fragment=69>>.

- Každý žák, navštěvující státní nebo odborné obecné instituce odborného vzdělávání, tzv. *profesionálás izglītības jēstade*, obdrží měsíční stipendium spolu s částečnou kompenzací nákladů na dopravu ze státního rozpočtu. V některých případech mohou vzdělávací instituce přidělit zvýšené nebo mimořádné stipendium, které ale nepřekročí pětinasobek minimálního měsíčního stipendia.
- Ubytování na kolejích
Získání odborného vzdělávání a odborné kvalifikace je kryto ze státního rozpočtu a to pro všechny žáky bez rozdílu.

4.3. Státní podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami

4.3.1. Historický přehled speciální vzdělávací podpory

V Lotyšsku byla myšlenka speciálního vzdělávání vyvinuta až na konci 19. století, kdy se otázka výchovy a výuky dětí s postižením stala aktuální. Na počátku 19. století byly v Rize vyučovány děti se sluchovým postižením. Z počátku vznikaly malé soukromé školy pro postižené zřízené německými učiteli nebo organizacemi a výuka probíhala v němčině. Škola byla nejen pro děti německé národnosti, ale i pro ostatní národnosti. Od roku 1870 do roku 1875 byly otevřeny další dvě školy pro sluchově postižené děti, ale tady už výuka probíhala v lotyšském jazyce. Předměty na těchto školách byly hlavně psaní, kreslení, jazyk, náboženství a další předměty, které vedly k rozvoji pracovních schopností. Ředitelé a učitelé byli vzděláváni v Německu, Švýcarsku, Francii a v Petrohradu.

V průběhu druhé poloviny 19. století byla v Lotyšsku zřízena škola pro nevidomé děti a také rehabilitační zařízení. V Rize byla založena škola pro nevidomé děti v roce 1872 a v roce 1877 byla tato škola přejmenována na Ústav pro nevidomé. Jako učební osnovy jim sloužili osnovy německých lidových škol, kde věnovali velkou pozornost hudbě a praktické výuce.

²⁴ Eurydice. *Upper secondary and post-secondary non-tertiary Education* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 15.1.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=LV&lang=EN&fragment=90>>.

Vzdělávání mentálně postižených dětí začalo až v první čtvrtině 20.století. Právě vláda se snažila poskytnout vzdělání pro všechny děti už po 1. světové válce.

Ve školách pro nevidomé neměli žádné učební pomůcky, žádné učebnice ani učební osnovy. Nevidomé děti využívaly poznámky udělané pomocí tisku z výšky.

Délka vzdělávání ve speciálních (tehdy ještě nazývaných zvláštních) školách byla 6 až 7 let. Avšak během válečného období bylo vzdělávání dětí s poruchami řeči velmi zanedbávané. Až do roku 1950 bylo speciální vzdělávání téměř výhradně poskytováno v zařízeních pro neslyšící, nevidomé nebo pro mentálně postižené děti. Děti s poruchami chování a s vývojovými poruchami byly ignorovány až do roku 1970.

Na počátku 1990 byla založena tzv. rehabilitační centra, která poskytovala vzdělávání a odbornou přípravu za účelem umožnění celoživotního učení pro dospělé. Hlavním cílem těchto center bylo poskytovat a rozvíjet možnosti nápravy pro osoby se zdravotním pojištěním aby jim pak následně bylo umožněno získat vhodnou kvalifikaci pro určité povolání.

Nedávno začala změna integračního modelu. Byla přijata příslušná legislativa, aby si školy mohly upravit samy vzdělávací osnovy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami.

Jde o to, aby nebyly separovány od zdravých dětí, ale aby se s nimi, a díky nim, mohly zařadit do společnosti.

V roce 2005 se Lotyšsko stalo členem Evropské agentury pro rozvoj speciálního vzdělávání (*European Agency for Development in Special Needs Education - EADSNE*), jehož cílem je podpořit a zlepšit integraci dětí se speciálními potřebami do běžného vzdělávacího systému a poskytovat přístup k informacím o metodice speciální pedagogiky shromážděné v evropských zemích.

4.3.2. Sociální podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami²⁵

Postižené děti dostávají od státu invalidní důchod, který je větší než rodinné přídavky. Výše invalidního důchodu ovšem závisí na úrovni postižení. Některé skupiny dětí a osob se zdravotním postižením mají právo používat zdarma hromadnou dopravu. Internátní školy jsou financovány ze státního rozpočtu a z části je možné pokrýt z tohoto rozpočtu také jídlo a oblečení žáků.

Veřejná státní sociální podpora pro rodiny s dětmi s postižením je složená z rodinných přídavků a daňových úlev jako u rodin se zdravými dětmi.

Pokud se rodina stará o dítě se zdravotním postižením, dostává rodina od státu měsíčně za toto dítě 150 LVL. V dodatku ale tkví, že rodina ještě dostává za dítě se zdravotním postižením, které nedosáhlo 18 let, každý měsíc 75 LVL. Přídavek pro péči o dítě se zdravotním postižením musí být přiděleno osobě, která pečuje o dané dítě. Státní lékařská komise u postiženého dítěte vytvoří expertízu o jeho zdraví a pracovní schopnosti a stanoví typ a míru postižení, poté vydá stanovisko o nutnosti zvláštní péče ve vztahu k závažnosti fyzického a psychického postižení. Také určuje dobu, po kterou je nutná zvláštní péče u postiženého dítěte – poté končí nárok na tento přídavek, a nebo je tento přídavek vyplácen až do doby, kdy dítě dosáhne 18 let věku.

Veškeré informace jsou uvedeny v Zákoně o státních sociálních příspěvcích Lotyšské republiky a to ve Vládní vyhlášce č. 940 ze dne 13. prosince 2005 a č. 562 ze dne 26. července 2005.

²⁵ Eurydice. *Special Educational Support* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 17.1.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=LV&lang=EN&fragment=238>>.

5. Litva

Litva je ze všech tří pobaltských států položená nejjížněji a je zároveň největší a nejlidnatější. Byla okupována Sovětským svazem a nezávislost získala prohlášením nezávislosti dne 11. března 1990.

Jde také o mladou nezávislou zemi, kde se rodinná a vzdělávací politika ještě utváří a podle oficiálních zdrojů není ještě rodinná politika zcela na optimálně vyvinuta. Veškeré informace jsem čerpala z oficiálních webových stránek Ministerstva sociálního zabezpečení a práce (*Ministry of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania*), dostupných na www.socmin.lt. Dále jsem pak čerpala z informativního portálu o evropském vzdělávání dostupného na www.eurydice.org.

Hledání těchto informací bylo poněkud obtížnější, avšak ne tolik, jako při hledání určitých informací o rodinné politice v Lotyšsku. Bohužel zde ale nemohu uvést, jak často jsou dané informace aktualizovány a z jakého roku pocházejí, protože na jejich stránkách neuvádějí ani rok zveřejnění a aktualizace.

Obrázek 3: Poloha Litvy

zdroj: www.euroskop.cz, 2009

Tabulka 5: Základní informace o Litvě

rozloha	65 200 km ²
počet obyvatel	3 607 899
hlavní město	Vilnius
měna	litevský litas (1 LTL = 8,12 Kč)
tvorba HDP	57% služby, 33% průmysl, 10% zemědělství
počet žáků v primárním vzdělávání	149 642 žáků (2007)
počet žáků v sekundárním vzdělávání	46 334 žáků (2006)

Zdroj: www.euroskop.cz, www.zemepis.cz, Eurydice, 2009

5.1. Sociální podpora pro rodiny s dětmi

Litevský systém státní sociální podpory pro rodiny s dětmi je složen ze dvou částí. První částí jsou dávky vyplácené rodinám bez ohledu na jejich příjmy a majetek a druhou částí je sociální pomoc pro rodiny s dětmi s nízkými příjmy, kde se výše finanční pomoci vypočítává podle toho, jaké má rodina příjmy.

O zlepšení systému sociální podpory pro rodiny s dětmi se snaží oblast sociálně-ekonomická prostřednictvím snížení nezaměstnanosti, podpory profesní činnosti, zvýšení zodpovědnosti rodiny za její blahobyt, vytvoření příznivých podmínek pro rodiny při řešení bytové otázky, spolupráce rodinných dávek s jinými formami pomoci a dalšími opatřeními, aby se zvýšilo aktivní zapojení na trhu práce prostřednictvím vzdělávání.

Když vstoupil v platnost Zákon o finanční sociální pomoci pro rodiny s nízkými příjmy a pro svobodné, začala Litva realizovat společný systém finanční sociální pomoci, která je poskytována pouze rodinám s finančními problémy.

Zákon o dětských přídavcích, přijatý v roce 2004, prošel restrukturalizací, hlavně co se týče rodinných přídavků pro děti do 3 let a přídavků pro rodiny vychovávající 3 a více dětí. Modernizace byla provedena za účelem integrace reformy státního systému rodinných přídavků a příspěvků na sociální zabezpečení pro všechny rodiny vychovávající děti.

Ke zlepšení poskytování sociální pomoci dětem a rodinám vychovávající děti, byl v roce 2006 k Zákonu o dětských přídavcích ustanoven dodatek o finanční pomoci rodinám, které si osvojili děti, o zlepšení podmínek pro

děti v pěstounské péči, o vytvoření příznivějších podmínek pro cizince žijící v Litvě a o péči o děti, jež jsou občany Litevské republiky.

Jedním z cílů zákona o sociální pomoci žákům, který byl přijat v roce 2006, je zajistit pomoc rodinám s nízkými příjmy a starajícím se o děti školního věku v poskytnutí bezplatné stravy pro žáky a poskytování školních potřeb. Výše státního podpůrného příjmu, tzv. SSI, kterou schválila vláda Litevské republiky, se v současné době pohybuje v měsíční výši 350 LTL na osobu²⁶.

Sociální dávky mohou být uhrazeny pouze v případě, že rodina či osoba žijící samostatně mají trvalý pobyt v Litevské republice.

5.1.1. Rodinné dávky²⁷

Rodiny s nízkými příjmy a svobodné osoby mají podle zákona nárok na tuto finanční sociální pomoc:

- Sociální dávky – ve výši 350 LTL jsou poskytnuty rodinám v případě, že jejich měsíční příjem je nižší než je stupeň státem podporovaného příjmu.
- Vyrovnaní nákladů za topení, teplou a studenou vodu se vyplácí pokud:
 - náklady na vytápění užitných ploch v domácnosti nepřekračují stanovenou normu 20% rozdílu mezi rodinným příjmem či příjmem svobodné osoby a státem podporovaným příjmem rodiny (osoby);
 - náklady na skutečné množství studené a odpadní vody nepřesahující stanovenou normu 2% rodinných příjmů;
 - náklady na skutečné množství horké a odpadní vody nepřesahující stanovenou normu 5% rodinných příjmů.

Rodina má nárok na uhrazení těchto nákladů, když:

- a) rodinní příslušníci jsou osoby s trvalým pobytem v Litevské republice;
- b) hodnota majetku nepřesahuje stanovený standard, který je určena podle norem určených pro bydlení a pozemky, stejně jako podle norem skutečného majetku, finančních prostředků, cenných papírů a investičních vkladů;

²⁶ Ministry of Social Security and Labour. *Social assistance to families and children* [online]. [cit. 17.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.socmin.lt/index.php?10980851>>.

²⁷ Ministry of Social Security and Labour. *Support to low-income families and single persons* [online]. [cit. 18.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.socmin.lt/index.php?-1325211818>>.

- c) rodinní příslušníci splňují alespoň jeden z těchto požadavků:
- jsou zaměstnaní a v období 3 měsíců pracovali nejméně dvě třetiny délky pracovní doby a vypočítaná mzda pro ně není menší než minimum měsíční mzdy nebo minimální hodinová sazba v poměru k odpracované době nebo dokončené práce;
 - nejsou zaměstnaní, protože studují; jsou v důchodovém věku a přijímají penzi nebo dávky sociální pomoci; mají zdravotní postižení skupiny 1. nebo 2.; jsou nezaměstnaní; pečují o člena rodiny; je to těhotná žena rodící do 70 kalendářních dnů;
- d) matka nebo otec (poručník nebo pěstoun) pečují doma:
- o dítě mladší 3 let, které nenavštěvuje předškolní vzdělávání;
 - o alespoň 1 dítě pod věk 8 let, které nenavštěvuje předškolní vzdělávání nebo školu, pokud má rodina 3 a více dětí pod věk 14 let;
 - o dítě předškolního věku, ale ne starší než 8 let, které nenavštěvuje předškolní vzdělávání na doporučení doktora, nebo protože škola není zřízena v místě jejich bydliště;
- e) děti ve věku 16 až 18 let jsou zaměstnané nebo studují a jsou postižené; jsou registrovány na úřadě práce; jsou to těhotné ženy.

Sociální dávky nebo kompenzace na náklady jsou poskytovány také rozvedeným manželům žijícím odděleně a pečujícím o děti mladší 18 let, anebo svobodné osobě pečující o děti mladší 18 let.

Jinými sociálními dávkami pro rodiny s dětmi jsou dětské dávky či dávky pro děti vojáků v povinné vojenské službě, které mohou být podány ode dne vzniku nároku. Pokud rodina zažádá později, pak tato dávka bude poskytnuta a vyplácena ode dne, kdy vznikne nárok na tyto dávky, ale ne více než 12 předchozích měsíců.

Paušální jednorázové přídavky jsou poskytnuty na základě rozhodnutí obce v případech chudoby, bezdomovectví, nemoci, zdravotního postižení, přírodních katastrof a v dalších určitých případech, které mohou nastat u rodin i jednotlivců.

5.1.2. Finanční vzdělávací podpora pro žáky²⁸

Sociální podpora je určena pro žáky z rodin s nízkými příjmy, kteří studují na všeobecných vzdělávacích školách, odborných školách a jiných vzdělávacích zařízeních (např. knihovny nebo kulturní střediska) a v primárním a sekundárním vzdělávání se učí podle všeobecných vzdělávacích osnov.

Litva poskytuje dvě základní podpory pro žáky v primárním a sekundárním vzdělávání:

- bezplatná strava :
 - od začátku školního roku až do jeho konce;
 - na základě žádosti v průběhu školního roku – od následujícího dne po přijetí na školu, kdy přišla informace o rozhodnutí;
 - v celodenních letních táborech organizovaných školou v průběhu letních prázdnin a v průběhu posledního měsíce školního roku;
- žakovské dávky – poskytované před začátkem nového školního roku.

Dále mají žáci, v závislosti na rodinných příjmech, právo na:

1. bezplatný oběd, pokud měsíční příjem na člena rodiny je nižší než částka 1,5 státem podporovaných příjmů (dále jen SSI) – tato částka je 525 LTL;
2. zajištění provozního materiálu pro žáka, pokud měsíční příjem na každého člena rodiny je nižší než částka 1,5 SSI – tato částka je 350 LTL;
3. bezplatnou snídani, pokud měsíční příjem na každého člena rodiny je nižší než částka 1 SSI (350 LTL).

Vezmou-li se v úvahu životní podmínky rodin, pak může být žákům poskytnuta sociální pomoc i v jiných případech, které jsou uvedené obcemi, a které rozhodují o přidělení sociální výpomoci pro žáky:

1. bezplatný oběd, pokud měsíční příjem na každého člena rodiny je nižší než částka 2 SSI (700 LTL);
2. bezplatná snídaně a oběd, pokud je měsíční příjem na každého člena rodiny nižší než částka 1,5 SSI (525 LTL);

²⁸ Ministry of Social Security and Labour. *Social support for pupils* [online]. [cit. 18.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.socmin.lt/index.php?-2068587091>>.

Příspěvek na potřeby pro žáka ze sociálně slabé rodiny je poskytován podle jeho individuálních potřeb. Avšak také se přihlíží k počtu žáků v rodině a k potřebám, které mají k dispozici.

Státní sociální podpora na stravu pro žáky je financována ze státního rozpočtu se speciálně cílenými dotacemi do obecních rozpočtů, obecnými prostředky přidělenými ze státního rozpočtu pro Guvernerství krajské správy a pro Ministerstvo školství a vědy, a z dalších prostředků získaných v souladu s postupem stanoveným právními předpisy.

- Bezplatné vzdělávání na základních školách, které jsou zřízené státem či obcemi.
- Doprava školními autobusy a ostatními dopravními prostředky je poskytnuta žákům žijícím na venkově a žákům navštěvujícím 1. až 8. třídu na všeobecných základních školách vzdálených od jejich místa bydliště více jak 3 kilometry. V roce 2000 byl zahájen program zvaný *Yellow School Bus Program*, kde je v rámci tohoto programu zajištěna doprava školními autobusy pro žáky, kteří navštěvují školu sídlící více než 3 kilometry od jejich místa bydliště. V souladu se zákonem o vzdělávání z roku 2003, musí mít všichni studující zajištěnou dopravu do škol formou hromadné dopravy. A podle Zákona o zásadách v dopravě, jsou poskytnuty všem žákům studentské průkazy, díky kterým jsou jim poskytnuty slevy na jízdné.
- Ubytování na ubytovně dostává na žádost rodičů, pěstounů či poručníků ten žák, který bydlí na jiném správním území, než sídlí základní škola, kterou navštěvuje. Dané ubytování je plně hrazeno zřizovatelem školy. Pokud ale žáci studují na odborné či jiné střední škole, pak si musí ubytování z části hradit sami, zbytek je hrazen zřizovatelem školy.
- Stipendium a materiální podpora je studentům také nabízena, a to v souladu s vládním nařízením. Studující mohou získat studentské přídavky pro sirotky, sociální dávky, ale také dotace firem a jiných organizací²⁹.

²⁹ Eurydice. *Lithuania (2006/07): Secondary and post-secondary non-tertiary education* [online]. Poslední revize 30.10.2008. [cit. 18.1.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=LT&lang=EN&fragment=89>>.

5.2. Státní podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami

5.2.1. Historický přehled speciální vzdělávací podpory³⁰

Speciální školy různých typů začaly být zakládány v 19. století. První škola pro neslyšící děti byla založena v roce 1925. V roce 1945 byl schválen zákon o povinném základním vzdělávání pro neslyšící. V roce 1927 Litevská unie nevidomých založila ústav pro nevidomé v Kanaus, který v současné době slouží jako středisko pro nevidomé a slabozraké děti. Poté, v roce 1975, byla ve Vilniusu zřízena internátní škola pro nevidomé a zrakově postižené, která dnes slouží jako Litevské centrum pro vzdělávání nevidomých a slabozrakých dětí.

Logopedická internátní škola, otevřená Šiauliai, byla otevřena v roce 1965. Tato škola vyučuje dnes jen děti s těžkými vadami řeči. Děti s menšími vadami řeči jsou vyučovány ve všeobecných základních školách za pomoci logopedů.

Speciální škola pro děti s omezenou pohyblivostí začala fungovat v roce 1974.

První škola pro duševně postižené děti byla založena až v roce 1931, a to v důsledku velkého tlaku lékařů, učitelů a široké veřejnosti na litevskou vládu. Podle litevské Národní koncepce školství z roku 1992, děti, které nemohou studovat na běžných školách kvůli těžkým tělesným postižením nebo extrémně těžké retardaci, musí být vzdělávány ve speciálních školách nebo doma. Zákon o vzdělání z roku 1991 ustanovoval, aby se děti s postižením více integrovali do běžných škol. Během posledních let se podařilo dětem s postižením zařadit do běžného vzdělávacího procesu. Od roku 1990 vzdělávací instituce začaly poskytovat podporu pro žáky, kteří byly považováni za „nevychovatelné“.

Na základě rozhodnutí Rady EU o deklaraci o handicapovaných lidech z roku 2003, parlament Litevské republiky prohlásil rok 2003 rokem postižených osob.

Od roku 2000 do roku 2004 Ministerstvo školství a vědy a Severská rada ministrů realizovala společný projekt „Škola pro všechny“, ve kterém bylo

³⁰ Eurydice. *Lithuania (2006/07): Special Education* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 19.1.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=LT&lang=EN&fragment=276>>.

hlavním cílem optimalizovat vzdělávání pro děti a mládež se speciálními vzdělávacími potřebami v rámci hlavního vzdělávacího proudu. A také zlepšení odborné způsobilosti učitelů a školských pracovníků.

V roce 2004 Ministerstvo školství a vědy vyvinulo program pro vytvoření pedagogicko-psychologických služeb v obcích. Během dvou let se tyto služby zdvojnásobily. Dnes jsou tyto služby zřízeny v 53 obcích a spolupracují se školami a jejich zřizovateli.

Ve stejném roce litevská vláda schválila program pro speciální vzdělávání, jehož cílem je vytvořit příznivé podmínky a prostředí pro vzdělávání osob se speciálními potřebami a pro zajištění dostupnosti kvalifikovaných učitelů pro vzdělání těchto osob různých věkových skupin, které potřebují zvláštní pomoc.

Nová a upravená verze litevského zákona o vzdělávání z roku 2003, legitimuje poskytování kvalitního vzdělávání pro osoby se speciálními potřebami. Jejím cílem a úsilím je realizace trvalé integrace žáků se speciálními potřebami, aby základní a střední školy a gymnázia byly více otevřeny pro děti se speciálními potřebami.

V Litvě děti se speciálními potřebami tvoří 10% z celkového počtu dětí školního věku a z těch 10% se 89% učí spolu s dalšími zdravými dětmi v integrovaných třídách.

5.2.2. Sociální a vzdělávací podpora pro děti se speciálními potřebami³¹

Vzdělávací instituce poskytují bezplatnou dopravu do i ze školy pro děti a mládež s postižením až do věku 21 let. Tato podpora v dopravě ovšem není pro děti s postižením, které docházejí na odborné a vysoké školy. Pokud žáci a studenti se speciálními potřebami, kteří nejsou schopni docházet do speciálních škol či jiných institucí speciální pedagogiky každý den, pak mají nárok na bezplatné ubytování v internátních školách.

³¹ Eurydice. *Lithuania (2006/07): Special Education* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 19.1.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=LT&lang=EN&fragment=276>>.

Rodinná podpora pro rodiny se zdravotně postiženými dětmi, která je v souladu s právními předpisy, zahrnuje poskytnutí dotovaného bydlení, úhradu na náklady v dopravě, příspěvky na výdaje za pohonné hmoty, elektřinu, telefon a za užití veřejných služeb. Také se to týká státního sociálního pojištění, invalidních důchodů a dávek na ošetřování pro zdravotně postižené děti.

5.2.3. Materiální a finanční podpora pro děti se speciálními potřebami³²

- Technické pomůcky

Jsou poskytovány a upravovány zdarma pro děti a osoby těžce zdravotně postižené, patřící do 1.skupiny. Pro ostatní děti s postižením je přispíváno od státu 1 500 LTL. Nárok na náhradu pro elektrické invalidní vozíky má dítě právo jednou za 8 let, kdy jim stát přispívá 95% částky z celkové ceny.

Osoby se sluchovým postižením, na které se vztahuje povinné zdravotní pojištění, mají nárok na získání podpory pro neslyšící. Dospělí mají nárok na jedno naslouchátko a děti do 12 let mají nárok na jedno až dvě naslouchátka, dle potřeby.

Tyto pomůcky jsou jim bezplatně poskytovány jednou za 5 let. Základní cena za ortopedické položky je uhrazena státem. Co se týče úpravy prostor pro pohybově postižené, pak obce mohou použít 80% ze státního rozpočtu a 20% z obecního rozpočtu na tyto úpravy.

- Finanční příspěvky na spotřební materiál

Speciální potřeby pro neustálé ošetřování (pro děti a mládež mladších 24 let) jsou hrazeny částkou 2,5 základní invalidní podpory a u ostatních osob je to 1,5 základní invalidní podpory. U dětí do 24 let věku se zvláštní potřebou ošetřování, je to částka o jedné základní invalidní podpoře a u ostatních osob je to půl částky invalidní podpory. Také se poskytují příspěvky na náklady pořízení auta a jakož i na jeho technickou úpravu a dále na náklady na dopravu.

³² Ministry of Social Security and Labour. *Major special needs established for disabled people* [online]. Poslední revize 2008 [cit. 19.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.socmin.lt/index.php?-1390455618>>.

Finanční pomoc pro studenty se zdravotním postižením se pohybuje ve výši 50% měsíčních dávek státního sociálního pojištění a studentům, jejichž studium je částečně financováno státem, je poskytnuta měsíční dávka rovnající se 3,2 životního minima schválené vládou Litevské republiky.

6. Česká republika

Česko, oficiální název Česká republika, je vnitrozemský demokratický stát v čele s prezidentem, ležící ve střední Evropě. Česko spojené se Slovenskou republikou existovalo dlouhá desetiletí, avšak samostatným nezávislým státem se stalo až 1. ledna 1993.

Údaje o státní podpoře pro rodiny s dětmi jsem čerpala hlavně ze stránek Ministerstva práce a sociálních věcí dostupných na www.mpsv.cz v sekci Rodina, Státní sociální podpora a Sociální služby, a dále pak z informativních stránek o evropském vzdělávání dostupných na www.eurydice.org. Dále jsem chtěla využít informace z webových stránek Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy dostupných na www.msmt.cz, avšak nemohla jsem najít informace, které bych využila v této práci a jejich webové zpracování mi nepřipadalo příliš přehledné, stejně jako u webových stránek Lotyšské republiky.

Obrázek 4: Poloha České republiky

zdroj: www.euroskop.cz, 2009

Tabulka 6: Základní informace o České republice

rozloha	78 866 km ²
počet obyvatel	10 246 178
hlavní město	Praha
měna	koruna česká (CZK)
tvorba HDP	54,5% služby, 41,8% průmysl, 3,7% zemědělství
počet žáků v primárním vzdělávání	888 000 žáků (2008)
počet žáků v sekundárním vzdělávání	533 940 žáků (2008)

Zdroj: www.euroskop.cz, www.zeměpis.cz, Eurydice, 2009

6.1. Sociální podpora pro rodiny s dětmi³³

Zákon č. 117/1995 Sb., platný i pro rok 2009, upravuje státní sociální podporu, ve znění pozdějších předpisů. Nárok na státní sociální dávky mají fyzické osoby a spoluposuzované osoby, které mají trvalé bydliště v České republice, nebo jsou občany Evropské unie. Systém Zákona o státní sociální podpoře vidí rodinu jako soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti. Za nezaopatřené dítě se považuje dítě až do konce povinné školní docházky, tedy do 15 let, a dále takové dítě, které se připravuje na své budoucí povolání a to na střední nebo vysoké škole, nebo jde o postižené dítě, avšak nejdéle do věku 26 let. Pokud rodina žádá o příspěvek na bydlení, pak jsou společně posuzovány všechny osoby, které mají na dané adrese trvalé bydliště. Když rodina žádá o určité dávky, kde se vyžaduje uvést příjmy rodiny, pak se testuje pouze tzv. rozhodný příjem rodiny, nikoliv jejich majetek. Rozhodný příjem je čistý příjem, po odečtení pojistného a sociálního zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, pojistného na veřejné zdravotní pojištění a také po odečtu daně z příjmu.

V závislosti na příjmu rodiny jsou poskytovány přídatky na děti, sociální příplatky nebo příspěvek na bydlení. Když rodina žádá o rodičovský příspěvek, dávku pěstounské péče nebo o porodné, pak není příjem rodiny považován za podstatný. Do příjmů rodiny jsou započítávány příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti, dávky nemocenského a důchodového zabezpečení a podpora v nezaměstnanosti nebo také příjmy z ciziny.

Žádost o dávky, tiskopisy předepsané MPSV, rodiny podávají na kontaktních místech příslušných úřadů práce a to v místě jejich trvalého bydliště.

Životní minimum určuje výši určitých dávek a také nárok rodiny na dávku.

³³ Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí. [online]. [cit.26.1.2009]. Dostupné z: <<http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/obecne>>.

Tabulka 7: Částka životního minima (platná od 1. ledna 2007)

	Životní minimum člena rodiny (za měsíc)
jednotlivec	3 126 Kč
první dospělá osoba v domácnosti	2 880 Kč
každá další dospělá osoba	2 600 Kč
nezaopatřené dítě	
do 6 let	1 600 Kč
6 - 15 let	1 960 Kč
15 - 26 let	2 250 Kč

Zdroj: MPSV Odbor 21, 2009

Podle nepříznivých sociálních událostí, ve kterých se rodina ocitá, se určuje výše dávek. Čím více je v rodině negativních sociálních situací, tím více sociálních dávek mohou dostávat.

Ministerstvo práce a sociálních věcí uvedlo do provozu tzv. zelené linky, které slouží nejen rodinám. Jde o hlasový informační systém, který slouží občanům z celé České republiky 24 hodin denně a to zdarma z pevných linek a jehož úkolem je podávat informace o dávkách státní sociální podpory. Telefonní číslo je 800 189 810.

6.1.1. Rodinné dávky³⁴

Zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb. ve znění pozdějších předpisů, upravuje systém státní sociální podpory a poskytuje tak následující dávky:

- přídavek na dítě

Cílem tohoto přídavku je pomoci pokrýt náklady, které jsou spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. „Nárok na tento přídavek má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,4násobek částky životního minima rodiny. Pro nárok na dávku se posuzuje

³⁴ Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí. *Státní sociální podpora* [online]. [cit. 26.1.2009]. Dostupné z: <<http://portal.mpsv.cz/soc/ssp>>.

příjem za předchozí kalendářní rok, za příjem se považuje i rodičovský příspěvek³⁵“.

Tabulka 8: Výše přídatku na dítě

věk nezaopatřeného dítěte v rodině	výše přídatku na dítě za měsíc
do 6 let	500
od 6 do 15 let	610
od 15 do 26 let	700

Zdroj: MPSV Odbor 21, 2009

Tabulka 9: Částka životního minima a hranice rozhodného příjmu

úplná rodina (oba rodiče) s počtem nezaopatřených dětí	životní minimum rodiny v Kč	hranice rozhodného příjmu v Kč měsíčně pro nárok na přídatvek na dítě (2,4x životního minima rodiny)
jedno dítě do 6 let	7 080	16 992
dvě děti 5 a 8 let	9 040	21 696
tři děti 5, 8 a 12 let	11 000	26 400
čtyři 5, 8, 12 a 16 let	13 250	31 800

Zdroj: MPSV Odbor 21, 2009

- Sociální příplatek

Je určen pro rodiny s nízkými příjmy a nárok na něj má pouze rodina, která pečuje o nezaopatřené dítě. Příjem rodiny je vypočítáván za kalendářní čtvrtletí (do příjmu rodiny se započítává i rodičovský příspěvek a přídatvek na dítě) a stanovenou hranici příjmů v rodině nesmí překročit 2násobek životního minima.

Výše dávky je závislá nejen na příjmu rodiny, ale i na dalších rodinných situacích. Např. když rodina pečuje o dítě těžce zdravotně postižené, sami rodiče jsou postižení, jde o osamělé rodiče nebo rodinu, jejíž dítě studuje na střední škole v denní formě studia nebo na vysoké škole v prezenční formě studia.

³⁵ Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí. *Přídatvek na dítě* [online]. [cit 26.1.2009]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite>.

Tabulka 10: Výše sociálního příplatku podle věku dítěte a rozhodného příjmu úplné rodiny v násobcích životního minima v Kč měsíčně (bez dalších sociálních situací)

věk nezaopatřeného dítěte	Sociální příplatek při příjmu rodiny v předchozím kalend.čtvrtletí		
	1 násobek živ.min.	1,6 násobek živ.min.	2 násobek živ.min.
do 6 let	800 Kč	320 Kč	0 Kč
od 6 do 15 let	980 Kč	392 Kč	0 Kč
od 15 do 26 let	1 125 Kč	450 Kč	0 Kč

Zdroj: MPSV Odbor 21, 2009

- Příspěvek na bydlení

Příspěvá na pokrytí nákladů na bydlení pro rodiny či jednotlivcům s nízkými příjmy. Výše příspěvku je závislá na příjmu rodiny za předchozí kalendářní čtvrtletí, kam se započítává o rodičovský příspěvek i přídavek na dítě. Na tento příspěvek má nárok ten, kdo vlastní byt nebo je jeho nájemcem, a který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu, jestliže 30% (v Praze 35%) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30% (v Praze 35%) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem.

- Dávky pěstounské péče

Tyto dávky jsou určeny pro rodiče, kteří pečují o dítě svěřené do pěstounské péče a o které se biologičtí rodiče nechtějí nebo nemohou starat. S výjimkou sociálního příplatku, mohou pěstouni získat i další dávky státní sociální podpory.

- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Tato dávka se vyplácí dítěti v pěstounské péči a po jejím skončení (po 18. roce věku, nejdéle však do 26 let), pokud dítě zůstane nezaopatřené a ve společné domácnosti s bývalým pěstounem. Výše příspěvku je 2,3 násobek životního minima dítěte. Pokud je dítě zdravotně postižené, pak se příspěvek zvyšuje.

- Odměna pěstouna

Jde o dávku, která je vyplácena pěstounovi pečujícímu o cizí dítě. Výše odměny je stejná jako výše životního minima jednotlivce za každé svěřené dítě. Pokud ale pěstoun pečuje o tři děti či jedno svěřené dítě se zdravotním

postižením, pak je výše odměny pro pěstouna 5,5násobek životního minima jednotlivce, přičemž za každé další svěřené dítě se odměna zvyšuje.

- Příspěvek při převzetí dítěte

Jde o jednorázovou dávku, která je vyplacena pěstounovi na nákup potřebných věcí pro dítě, které mu bylo svěřené. Výše příspěvku je pevně stanovena a liší se podle věku dítě. Dítě svěřené do pěstounské péče dostává 8 000 Kč, od 6 do 15 let 9 000 Kč a dítě od 15 do 18 let dostává 10 000 Kč.

- Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Je určen pro pěstouna, který má svěřené do své péče nejméně 4 děti. Podmínkou ovšem je, že pěstoun toto vozidlo nesmí používat pro výdělečnou činnost. Výše příspěvku je 70% pořizovací ceny vozidla, resp. ceny opravy vozidla, avšak do maximální výšky 100 000 Kč³⁶.

- Pomoc v hmotné nouzi

Tento příspěvek je uveden v zákoně o pomoci v hmotné nouzi č. 111/2006 Sb. a je poskytován rodině, která nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry rodině neumožňují uspokojení základních životních potřeb všech rodinných členů. Pomoc v hmotné nouzi je řešen těmito dávkami:

- *příspěvek na živobytí* – při dluhu na výživném, při částce existenčního minima
- *doplatek na bydlení* – řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení
- *mimořádná okamžitá pomoc* - živelná pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár, nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby³⁷.

6.1.2. Sociální služby³⁸

Česká republika jako stát poskytuje tři typy aktivit k podpoře rodiny.

Jsou jimi:

³⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 30.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

³⁷ Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí. *Pomoc v hmotné nouzi* [online]. [cit. 30.1.2009]. Dostupné z: <<http://portal.mpsv.cz/soc/hn>>.

³⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit. 1.2.2009]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/4#fpr>>.

1. sociální služby

Cílem je pomoc a podpora jednotlivým členům rodiny a/nebo rodině jako celku při nepříznivé sociální situaci.

Základní druhy sociálních služeb ČR:

- *sociální poradenství* (pro manžele a rodiny, pro osoby se zdravotním postižením);
- *služby sociální péče* (osobní asistence, odlehčovací služby, centra denních služeb);
- *služby sociální prevence* (telefonická krizová pomoc, azylové domy, domy na půl cesty, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi).

2. služby na podporu fungující rodiny

V této službě jde o prevenci a podpůrnou podporu, která usnadňuje a posiluje partnerské a manželské soužití a rodičovství, a také podporuje rodiny při harmonizaci práce a péče o rodinu. Jde například o centra pro rodinu, družiny a kluby, podporu v oblasti slučitelnosti profesních a rodinných rolí atp.

6.2. Vzdělávací podpora pro rodiny s dětmi³⁹

Základní vzdělání v České republice je bezplatné, s výjimkou soukromých a církevních škol, které nejsou organizovány státními orgány.

Zdravotní pojištění dětí, žáci a studenti, až do věku 26 let, platit nemusí. Obecně platí, že rodiny s dětmi jsou finančně podporovány ze tří zdrojů: z Ministerstva práce a sociálních věcí prostřednictvím různých dávek, z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy prostřednictvím příspěvků na některé služby (strava, ubytování, zájmové činnosti apod.). Pokud jde o rodiny s nízkými příjmy, pak jsou jim v rámci rozpočtu školy, sníženy poplatky nebo jsou zcela osvobozeny od placení různých služeb.

³⁹ Eurydice. *Česká republika (2007/08): Základní vzdělávání* [online]. Poslední revize 30.10.2008. [cit. 1.2.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=CZ&lang=CS&fragment=86>>.

Podpora z Ministerstva práce a sociálních věcí vychází z životního minima pro rodiny. Výše podpory je závislá na počtu dětí a jejich věku. V rodině dítě dostává příspěvky již od narození až do věku 15 let, pokud se po skončení povinné školní docházky se dále vzdělává, pak je dostává až do 26 let v rámci přípravy na budoucí povolání. Dávky pro děti nejsou poskytovány komplexně, ale v závislosti na příjmu rodiny. Je-li příjem rodiny čtyřnásobně vyšší, než je životní minimum, pak rodina nemá nárok na žádné přídatky. Na druhé straně, pokud je příjem rodiny nižší než 2,2 násobek životního minima, pak rodina dostává navíc včetně rodinných přídatků, také sociální přídatky na dítě. Od ledna 2008 mají rodiny nárok na přídatek na dítě, pokud je jejich příjem nižší než 2,4 násobek životního minima, a na sociální dávky, pokud je jejich příjem nižší než dvojnásobek životní úrovně. Zároveň jeden z rodičů může čerpat nároky na daňové úlevy. Tato částka byla zvýšena v roce 2008.

Žáci a studenti mají nárok na slevu v dopravě, pokud dojíždějí do školy. Ve věku mezi 6 a 15 lety mají nárok na poloviční slevu z normálního jízdného, studenti ve věku 15 až 26 let, mají od prosince 2008 nárok na 45% slevu v jízdném.

Žákům prvních ročníků a dětem v přípravných ročnících jsou poskytnuty bezplatně učebnice a učební texty, které nemusejí na konci školního roku vracet, za to žáci z vyšších tříd základního vzdělávání tyto učebnice a učební texty, které jsou jim rovněž poskytnuty zdarma, musí vrátit a to nejpozději do konce školního roku.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy formou dotací přispívá škole a školským zařízením i na výdaje, které nejsou přímo spojené se vzděláváním.

Jde o stravování, které škola poskytuje ve školních jídelnách nebo jiných organizacích. Část stravy je pro žáky a studenty hrazena školami a část jejich rodinami. Cena stravování je dána vyhláškou⁴⁰.

⁴⁰ Eurydice. *Vyšší sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání*[online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 1.2.2009] Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=CZ&lang=CS&fragment=118>>.

6.3. Státní podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami

6.3.1. Historický přehled speciální vzdělávací podpory⁴¹

Podpora zdravotně postiženým dětem sahá až do roku 1786, kdy byl v Praze založen pražský ústav pro hluchoněmé. Tento ústav byl pátou institucí svého druh v Evropě v té době a vyučování v něm probíhalo ve znakovém jazyce, ale byli tam i studenti, kteří se naučili artikulaci. Do konce 19.století bylo v Čechách a na Moravě 7 ústavů pro děti a osoby s postižením. První instituce pro nevidomé děti byl založen v roce 1807 v Praze Hradčanech a v průběhu 19.století v Čechách vznikly další 3 takovéto ústavy.

První školy pro děti s mentálním postižením se zakládaly až na konci 19.století a v rámci škol se vyvíjela disciplína zvaná pedologie, která se zabývala vývojem dětí. Z počátku byly organizovány ve formě oddělených tříd, které byly připojeny k základním školám. V Čechách se 1. třída tohoto typu objevila v obecné dívčí škole, byla nazývána pomocnou třídou. Tento název byl změněn a dnes se tyto školy či třídy nazývají speciální. Děti s postižením se na těchto školách učili nejen mravní a náboženské výchově, ale i různým řemeslům jako je šití či pletení nebo i zemědělství, aby byly schopni se uživit až dospějí. Do roku 1918 se postupně otevřelo okolo 44 pomocných tříd.

V roce 1871 byl v Praze založen Ústav pro idioty, po kterém dále následuje Pedologický institut a Spolek pro péči o slabomyslné.

V roce 1869 zákon ustanovoval zakládání vzdělávacích institucí, které by poskytovaly kvalifikované vzdělání učitelům pro děti neslyšící, němé a slepé. Až v roce 1923 ustanovovala novela zákona zajištění vzdělávání učitelů zaměřené na mentálně postižené. Rok 1928 byl rokem, kdy byly vydávány první speciální učební osnovy a vzdělávací postupy pro děti se zdravotním postižením. Pak následovala povinná docházka pro děti z pomocných škol, což vedlo k nárůstu počtu pomocných škol.

V meziválečném období se vytvořila pevná síť, která umožnila další rozvoj speciálních škol. Po druhé světové válce až do roku 1989 byl vzdělávací systém organizován podle zákona z roku 1948 o Základním nařízení komplexního

⁴¹ Eurydice. Podpora osob se speciálními vzdělávacími potřebami [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 2.2.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=CZ&lang=CS&fragment=361>>.

vzdělávání, kde byly pomocné školy odděleny od základních škol se zdravými dětmi.

Od roku 1978 bylo umožněno žákům vyžadujícím zvláštní péči dosáhnout úrovně primárního a sekundárního vzdělávání, což se ale netýkalo dětí s duševní poruchou. Byla také vyvinuta odborná učiliště, kde tyto děti byly vyškoleny manuálními profesím. Existovaly také školy pro neslyšící, pro děti s poruchami sluchu, školy pro nevidomé i pro slabozraké. Pro každý typ školy byly ustanoveny zvláštní osnovy.

Až do poloviny roku 1980 nebyl používán znakový jazyk pro děti sluchově postižené. Ještě za dob komunismu byly znevýhodněné děti a žáci s těžkým mentálním postižením, děti hluché a slepé považovány za nevzdělatelné a z tohoto důvodu byly osvobozeny od školní docházky. Až po pádu komunismu, v roce 1990 byly provedeny změny, které umožňovaly integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol, zlepšení diagnostiky a identifikace speciálních vzdělávacích potřeb, speciální programy pro děti s těžkým mentálním postižením, aktualizace učebních osnov pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, rozšíření nabídky vzdělávacích programů, zřízení speciálních pedagogických center, které nabízejí specializované služby nejen pro děti postižené a integrované, ale také pro jejich rodiče a ostatní učitele, vytvoření tzv. „praktických škol“, kde jsou vzdělávány děti s těžkým mentálním postižením v jednoduchých typech prací, aby byly alespoň z části samostatné apod.

Tento vývoj a snahy skončily s novým školským zákonem, který vstoupil v platnost 1. ledna 2005. V průběhu roku 2008 se připravovala finální verze rámcového vzdělávacího programu pro speciální základní školy pro děti s těžkým mentálním postižením nebo pro děti s více postiženími anebo také pro děti autisty. Zvýšená pozornost je také věnována romským dětem, které tvoří velkou část sociálně znevýhodněných dětí.

6.3.2. Definice osob se speciálními potřebami

Podle nového školského zákona jsou za osoby se speciálními vzdělávacími potřebami považovány osoby s mentálním a tělesným postižením, zrakovými, sluchovými a řečovými postiženími, ale také osoby s autismem a

osoby s opožděným vývojem chování a učení. Jde také o osoby s vážným poškozením zdraví, dlouhodobě nemocné i osoby ohrožené jejich sociálním postavením.

Identifikace a přesná diagnóza speciálních vzdělávacích potřeb žáků je určována odborníky ve pedagogicko-psychologických poradnách nebo ve speciálních pedagogických centrech. Pokud žáci mají i zdravotní postižení, pak se také přihlíží k lékařskému doporučení.

6.3.3. Sociální podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami

Finanční podpora pro děti s postižením je stejná jako u systému finanční podpory pro rodiny se zdravými dětmi. Podpora se liší v závislosti na věku dítěte a na finanční situaci rodiny.

Podle Zákona o státní sociální podpoře č. 117/ 1995, jsou rodinám s postiženými dětmi poskytovány ještě tyto příspěvky:

- rodičovský příspěvek – od 1.1.2009 se vyplácí rodinám, které pečují o postižené dítě do 10 let věku.
- Sociální dávky – liší se podle druhu postižení

V souladu se Zákonem o sociálních službách č. 108/2006, může rodič s postiženým dítětem požádat o příspěvek na péči na příslušném kontaktním místě nebo na úřadě práce. Měsíční částka se pohybuje v rozmezí od 3 000 Kč až do 11 000 Kč.

V rámci sociální péče osoby se zdravotním postižením získávají finanční výhody, bezplatné půjčky a nepravidelné dávky. Finanční výhody jsou poskytovány například na úpravy bytů, na nákup aut a na jejich provoz, zvláštní podpora na odstranění, snížení nebo překonávání následků způsobené zdravotním postižením. V závislosti na typu a rozsahu zdravotního postižení mohou dostat děti i osoby se zdravotním postižením karty pro postižené – TP (karta pro tělesně postižené) a ZTP (karta pro těžce tělesně postižené). Tato karta jim dává výhodu cestovat zdarma v integrované veřejné městské dopravě nebo je jim na základě předložení této karty poskytnuta podstatná sleva na ostatní druhy veřejné dopravy.

V rámci školského zákona musí školy poskytnout dětem se zdravotním postižením speciální didaktické a náhradní pomůcky zdarma⁴².

Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí ČR č. 182/1991 Sb., kterou provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, ustanovuje podmínky, za kterých jsou poskytovány dávky státní sociální podpory pro osoby se zdravotním postižením.

Tyto dávky se poskytují osobám s trvalým pobytem v ČR, migrujícím pracovníkům členských států EU a jejich rodinným příslušníkům a dále občanům členského státu EU a jejich rodinným příslušníkům, kteří jsou hlášeni na území ČR déle jak tři měsíce.

Jedná se například o dávky typu příspěvku na úpravu bytu, na zakoupení motorového vozidla, na individuální dopravu nebo na úhradu za užívání bezbariérového bytu.⁴³

Vedle dávek sociální péče se poskytují také:

- mimořádné výhody (průkazy TP, ZTP a ZTP/P)
- bezúročné půjčky

6.3.4. Sociální služby pro děti se speciálními potřebami⁴⁴

Pro rodiny s dětmi je prostřednictvím sociálních služeb zajištěna pomoc při péči o postiženou osobu, dále stravování, ošetřování, poskytování informací, pomoc s výchovou, ubytování, psychoterapie a socioterapie a pomoc při zajištění chodu domácností. Cílem těchto služeb je také podpora rozvoje a zachování stávající soběstačnosti uživatele.

Tyto sociální služby jsou poskytovány a financovány obcemi a kraji, nestátními neziskovými organizacemi a fyzickými osobami, v neposlední řadě

⁴² Eurydice. *Podpora osob se speciálními vzdělávacími potřebami* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 5.2.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryPage?country=CZ&lang=CS&fragment=361>>.

⁴³ Vyhláška č. 182/1991 Sb. ze dne ze dne 26. dubna 1991, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení. [cit. 9.2.2009]. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/metakor/dok/vyhlaska-182_1991.pdf>.

⁴⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Sociální služby* [online]. [cit. 5.2.2009]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/9 - Sociální služby>>.

také Ministerstvem práce a sociálních věcí. Co se týče o poskytování těchto a dalších sociálních služeb, které jsem tu nevedla, protože nespádají do podpory pro rodiny s dětmi, tak o ně musí člověk sám zažádat na příslušných úřadech.

Se vstupem ČR do EU se dostalo České republice možnosti využívat finančních prostředků z Evropského sociálního fondu. Dále se pak snaží zvyšovat odbornost a kvalitu sociálních služeb neustálým vzděláváním svých zaměstnanců a podporovat a pomáhat skupinám, které jsou ohroženy sociálním vyloučením.

1. Sociální poradenství

Sociální poradenství se dělí na základní a odborné a je bezplatné. Základní poradenství je součástí všech sociálních služeb. Podává informace, které jsou potřebné k řešení situace osob, jež se ocitli v nepříznivé sociální situaci. Odborným poradenstvím máme na mysli poradenství, kde jsou zahrnuty poradny manželské a rodinné, občanské, sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením, ale i sociální práci s osobami společensky nepřizpůsobivými.

2. Sociálně zdravotní služby

Zajišťují a napomáhají k psychické a fyzické soběstačnosti osob. Pomáhají osobám, které potřebují pomoc druhé osoby při každodenních úkonech. Je jim poskytnut pobyt v zařízeních sociálních služeb nebo zdravotnických zařízeních, kde jsou zdravotnické úkony hrazeny z fondů veřejného zdravotního pojištění.

3. Sociální rehabilitace

Sociální rehabilitací se myslí soubor specifických činností, které jsou zaměřeny na nácvik potřebných dovedností pro zdravotně postižené osoby, jejichž cílem je dosažení samostatnosti a soběstačnosti s ohledem na jejich zdravotní stav

4. Osobní asistence

V předem dohodnutém čase a rozsahu poskytuje osobní asistent pomoc osobám se zdravotním postižením a to v situacích, jež vyžadují pomoc jiné osoby a v jejich přirozeném prostředí. Služba osobního asistenta je placená služba, která je z části hrazená státem.

5. Pečovatelská služba

Je poskytována ve specializovaných zařízeních s pečovatelskou službou a to dětem a osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Je poskytována za úplatu, ale bezplatná je pro rodiny s nezaopatřenými dětmi v hmotné nouzi a rodinám, ve kterých se narodily současně tři nebo více dětí.

6. Podporované bydlení

Jde o placenou sociální službu a cílem je pomoci při zajištění chodu domácnosti. Poskytuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti a zprostředkovává kontakt se společenským prostředím.

7. Centra denních služeb

Centra denních služeb vykonávají placené ambulantní služby ve specializovaných zařízeních pro osoby se zdravotním postižením a seniorům, když se ocitnou v nepříznivé sociální situaci a hrozí jim sociální vyloučení. Tato služba je také poskytnuta rodinám, které pomáhají jejich dětem zajistit výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti.

8. Denní a týdenní stacionáře

Denní stacionáře nabízejí svým klientům, tedy osobám se zdravotním postižením a seniorům, ambulantní služby. U týdenních stacionářů jde o pobytové služby ve specializovaných zařízeních nejen pro seniory, ale hlavně také pro osoby se zdravotním postižením, které vyžadují pravidelnou pomoc jiné osoby. U těchto sociálních služeb se jedná o placené služby.

10. Telefonická krizová intervence

Jde o soubor metod a technik krizové práce s klientem, který se nachází v zátěžové, nepříznivé a ohrožující situaci.

11. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Toto zařízení poskytuje dětem a mládeži, které se ocitly v ohrožení sociálním vyloučením, ambulantní služby a to bezplatně. Je určena pro rizikové a

neorganizované děti a mládeži, které jsou ohroženy patologickými jevy. Aby mohli s nimi pracovníky těchto zařízení navázat spojení, nabízejí jim volnočasové aktivity

12. Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Jde opět o bezplatné ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého hrozí snížení vývoje v důsledku dlouhodobé obtížné sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami, a bez cizí pomoci, vyřešit.

7. Komparace státní podpory pro rodiny s dětmi

Každý stát a jeho rodinná politika má určitý systém podpory rodin. V zásadě můžeme podle příbuznosti cílů a nástrojů určit, že Estonsko se řídí z velké části univerzalistickým systémem, který poskytuje státní podporu všem rodinám a to nezávisle na tom, zda to potřebují. V určitých bodech také zasahuje do sociálně tržního systému, který je typický pro Lotyšsko, Litvu a Českou republiku. Státní podpora rodin v sociálně tržním systému je poskytována podle příjmu rodiny a na minimální úrovni jednotlivých potřeb rodiny. Důležitou roli také hraje to, že vláda dává velké pole působnosti i nestátním organizacím.

Ve všech těchto čtyřech zemích byly zřízeny systémy poskytování finanční pomoci žákům a studentům z prostředků státního rozpočtu, ale jejich podmínky, jimiž se poskytování vzdělávací pomoci řídí, a úrovně vzdělání, které jsou k dispozici, se v jednotlivých zemích liší. Přímá a nepřímá státní pomoc, kterou poskytují všechny mnou porovnávané země, neznamená jen poskytování finanční pomoci rodinám a jejich dětem, ale zároveň je zde možnost ji jako motivaci k pokračování studia po absolvování povinné školní docházky.

V pobaltských státech i v České republice je přímá státní finanční sociální i vzdělávací pomoc studentům součástí veřejných investic do vzdělávání, aby tak přispěli k rovnosti v poskytování vzdělání a minimalizovali diferenciaci a individualizaci. Ale není možné, aby každá země poskytovala stejný podíl finančních prostředků na primární a sekundární vzdělávání žákům a jejich rodinám, protože každá země má vlastní cíle a vlastní vzdělávací systémy, kterými se řídí⁴⁵.

Sociální a vzdělávací politika pobaltských států a České republiky byla ještě v 80. letech 20. století ovlivněna komunistickým režimem, kdy byla koncipována jako univerzální, relativně velkorysá a opírající se o stát, který byl výhradně monopolní. Avšak určitá negativa tu byla. Za doby komunismu neměly nestátní organizace povoleno jakkoliv zasahovat do sociální a vzdělávací politiky, nebo povoleno měly, ale jen ty „vyvolené“ a „povolené“, které však měly povolen jen určitý okruh činností, jak podpořit rodiny s dětmi. V té době byla velká

⁴⁵ Eurydice. *Klíčové údaje o vzdělávání v Evropě 2005* [online]. Poslední revize 30.10.2008 [cit. 6.2.2009]. Dostupné z: <<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/PubPage?pubid=052EN&fragment=92&page=1>>.

redistribuce s velkým zásahem vládnoucí komunistické strany. Vše bylo sebráno státem a vše bylo také poskytnuto všem, což je ale nutné brát s velkou rezervou. Díky tomu byla sociální politika, ale i vzdělávací politika, značně deformována⁴⁶.

Dnes je však míra redistribuce, po pádu bývalého režimu, nízká a spíš zde funguje státní sociální solidarita státu, na kterou se občané ve velké míře spoléhají a která plyne ze systému daní a sociálního pojištění, které je povinné.

V Estonsku, Lotyšsku, Litvě i v České republice je míra ekonomických zdrojů omezená a není nevyčerpatelná. Každý stát usiluje o to, aby každý občan nesl odpovědnost za svoji životní úroveň a státní sociální pomoc využíval jen pokud je to opravdu nezbytné.

Po vstupu pobaltských států a České republiky do Evropské unie byly ujednány, v rámci sociálního zabezpečení a sociální ochrany, společná ustanovení, která jsou platná pro všechny země EU, i když se dosud mezi nimi objevují rozdíly.

Pobaltské státy i ČR poskytují svým občanům pasivní i aktivní sociální ochranu. Do pasivní ochrany jsou zahrnuty sociální služby jako je ochrana rodiny, nemocenské dávky a zdravotní péče, příspěvky na bydlení, na dopravu apod. Na druhou stranu pod aktivní ochranu patří poskytování vzdělávacích a kulturních služeb, služby aktivní politiky zaměstnanosti a další služby poskytované rodinám s dětmi buď zcela zdarma nebo za dotované ceny. Jde však taky o to, aby sociální zabezpečení bylo poskytnuto opravdu jen těm, kteří ji potřebují.

Každá z těchto čtyř zemí poskytuje také pravomoce místním orgánům státní správy, aby zlepšily systém sociální péče a sociální pomoci pro rodiny s dětmi. Zahrnuje se do toho i podpora nestátních charitativních organizací, které mohou pomoci rodinám v jejich péči a výchově dětí. Stále se ale musí zlepšovat a dohánět určitý standard EU, aby se tyto země staly ekonomicky aktivní díky vzdělanosti svých občanů a v rámci možností také nezávislé.

Česká republika, obdobně jako Estonsko, Lotyšsko a Litva, má dva základní cíle sociální pomoci. Za prvé rodině nabízí sociální pomoc, která jim

⁴⁶ Brdek, J. – Jírová, H. *Sociální politika v zemích EU a ČR*. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998. 392 s. ISBN 80-85963-71-X. s. 287-289.

umožňuje se co nejdříve dostat z tísnivé sociální situace, do které se dostala a druhým cílem je pomocí určitým skupinám obyvatelstva vyřešit sociální situaci nebo jim v případě nouze poskytnout alespoň určitou kompenzaci.

Stejně jako v pobaltských státech, nabízí ČR bezplatné poradenství ve všech oblastech. Dále nabízí peněžitou pomoc rodinám s dětmi a to hlavně těm rodinám s nízkými příjmy, kdy se dostanou pod určitou hranici (ta je určena v každé zemi jinak), aby rodina mohla zajistit uspokojení primárních potřeb svým členům. Každá země usiluje o minimalizaci důsledků chudoby rodiny, sociálně škodlivých jevů a také o ochranu dětí a mládeže před sociálně patologickými jevy společnosti.

Podle zjištěných informací je podstatě úloha státu v podpoře rodin s dětmi stejná ve všech čtyřech státech. Každá země poskytuje téměř stejnou podporu pro rodiny s dětmi, až na určité výjimky či novinky, které jsou zavedeny jen v určitých zemích. Tyto novinky považují za velmi přínosné pro rodiny s dětmi, a mohly by být zavedeny i v ostatních pobaltských státech a v ČR. Těmi novinkami jsou:

- Odměna za péči o osvojené dítě. Jde o velkou podporu poskytovanou Lotyšskem přímo osvojitelům dítěte, nebo-li adoptivním rodičům. Jak už je nám známo, všechny čtyři státy poskytují značné podpory pro pěstouny nebo pro poručníky, avšak už nemyslí na podporu v adopci, kromě Lotyšska, které tuto podporu nabízí a podněcuje či více motivuje rodiče bez dětí k adopci. Bohužel už zde nemohu zastávat názor, že je tato podpora motivující k adopci znevýhodněných dětí, jako jsou například děti národnostních menšin nebo děti se speciálními potřebami. K tomu by muselo být ovlivněno i myšlení jednotlivých bezdětných rodin, a nejen poskytnout finanční „náplast“.

- Další pozitivem, které se také týká Lotyšska a které je poskytováno lotyšskou vládou zdarma, je rodinné zprostředkování, v Česku známá pod termínem mediace, kde je také poskytována, avšak zde už není v kompetenci státu, nýbrž neziskových či jiných nestátních organizací, které tuto službu poskytují za finanční poplatek. Tyto služby jsou určeny pro rodiče, kteří se nemohou dohodnout například na výchově či péči o jejich dítě nebo jiného problému, který

se týká dítěte samotného nebo rodičů. Jde o jemnější způsob vedení, který je více pozitivní k dítěti a také šetří peníze, protože tato služba je mnohem levnější než samotný soud a náklady s ním spojené. Zda je lepší mediaci poskytovat za určitý finanční obnos, nebo zcela zadarmo, to už nechám na uvážení každého z vás. Zastávám v tomto bodě takový názor, že je lepší mediaci poskytovat za určitý finanční obnos, protože je to také určitý druh práce či služby, kdy mediátor, nebo-li nestranný „soudce“, pomáhá vyřešit daný problém ke spokojenosti všech zúčastněných a hlavně dětí.

- Estonsko oproti jiným, mnou srovnávaných zemí, poskytuje podporu velkým rodinám a také matkám samoživitelkám, které ať už z důvodu odchodu partnera nebo z důvodu velkého počtu dětí v rodině, nemohou poskytovat svým dětem takové možnosti, aby jim byl umožněn lepší vývoj, výchova a vzdělávání. Česká republika dříve podporovala matky samoživitelky, což jim umožňovalo větší možnosti, které mohou poskytnout svým dětem, avšak tyto dávky podporující svobodné rodiče, byly zrušeny. V dnešní době je to vnímáno jako negativum, protože pro ženy, i když jsou dnes více samostatné, tak i přesto je pro ně velmi těžké vést celou domácnost samotné. Dobrým způsobem by například bylo zřízení firemních školek, aby se matky mohly rychleji vrátit zpět do práce a nepřijít tak o možnost profesně se dále vzdělávat na úkor péče o jejich dítě.

- Co se týče poskytování stravy pro žáky v primárním a sekundárním vzdělávání všechny čtyři státy, alespoň z malé části, podporují rodiny s dětmi ve financování stravy v době, kdy dítě navštěvuje školu. Avšak liší se částka náhrady. Například Estonsko poskytuje všem žákům v primárním vzdělávání obědy zcela zdarma. Žáci sekundárního vzdělávání si musí část nákladů na obědy hradit sami. Lotyšsko poskytuje zdarma obědy jen žákům rodin, které mají nízký příjem a nebo mají mnoho dětí. Ostatní si musí hradit část obědů sami. Litva, ač je to podle mého názoru ojedinělé, a tak jsem to v překladu pochopila, poskytuje obědy zdarma jen těm žákům primárního a sekundárního vzdělávání, které se vzdělávají podle všeobecných osnov. Ti, co se vzdělávají podle jiných osnov, nárok na kompenzaci nákladů na stravu, nemají. Česká republika hradí všem žákům část nákladů na obědy, zbytek musí doplácet sami rodiče žáků. Stejně je to i pro studenty sekundárního vzdělávání.

- Velkým přínosem v podpoře pro rodiny s dětmi je školský příspěvek, který nabízí Estonsko, a který je vyplácen ze státního rozpočtu všem dětem před začátkem každého školního roku, a to v měsíci srpnu spolu s přídavkem na dítě, a je vyplácen až do konce sekundárního vzdělávání. Takovou podporu ostatní státy (Lotyšsko, Litva ani ČR) nenabízí.

Litva poskytuje pouze jednorázový příspěvek na školní potřeby pro žáky prvních tříd. Česká republika poskytovala před rokem 2008 tzv. pastelkovné. Jednalo se o jednorázový příspěvek ve výši 1 000 Kč, který byl určen žákům začínajícím navštěvovat povinnou školní docházku. Avšak v roce 2008 byl tento příspěvek zrušen. V ostatních zemích, ČR nevyjímaje, poskytují zřizovatelé školy. Jsou jimi například učebnice a pracovní sešity, které ovšem žáci sekundárního vzdělávání musí na konci školního roku vrátit zpět.

- Rodinné přídavky a to bez výjimky, dostávají rodiny s dětmi ve všech čtyřech státech. Obvykle se přiznávají v okamžiku narození dítěte a vyplácejí se až do doby, kdy dítě ukončí povinné vzdělávání. Ve všech případech se poskytují různě vysoké částky v závislosti na počtu dětí a jejich věku. Zpravidla se přiznávají všem rodičům bez ohledu na příjem rodiny. Výjimku má Česká republika, kde je výše příslušných částek u přídavek úměrná příjmům rodiny. Pokud jejich příjmy přesáhnou danou úroveň životního minima, rodinné přídavky rodiny vůbec nedostanou.

- Základní povinné vzdělání je poskytováno ve všech zemích bezplatně. Školní zralost dětí v České republice, Lotyšsku a Litvě je většinou v šesti letech s možností ročního odkladu. Avšak v Estonsku je zahájení povinné školní docházky až v sedmi letech.

- Slevu na dopravu žákům a studentům do škol z místa jejich bydliště poskytují pobaltské státy i Česká republika. Avšak například Litva realizovala program zvaný *Yellow School Bus Program*, kde stát zdarma zajišťuje do škol dopravu pro žáky vzdálených od škol 3 kilometry a více, a to speciálně vyčleněnými autobusy. Jinak jsou i jim poskytnuty žákovské a studentské slevy na jízdné hromadnou

veřejnou dopravou. Ostatní země poskytují slevové průkazy jak pro žáky primárního vzdělávání, tak pro studenty sekundárního vzdělávání.

- Studijní sociální stipendia pro studenty sekundárního vzdělávání jsou nabízena jen v České republice a jsou závislá na příjmu rodiny. Estonsko poskytuje žákům studijní půjčky, které v České republice poskytnuty nejsou, i když Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR o zavedení těchto půjček uvažuje. Jako negativum této podpory vnímám to, že po dostudování musí absolventi hned začít půjčku splácet. Což se mi zdá celkem nepřijatelné pro mladé lidi, kteří právě dostudovali a chtějí žít nezávislý život, věnovat se práci a třeba také založit si rodinu. Skloubit splácení půjčky za studium, půjčky na bydlení a pečovat o dítě, je však mnohdy nereálný způsob, jak se odtrhnout od rodičů a začít nezávislý život.

Za dob komunismu nebyl projevěn zájem o děti se zdravotním postižením a jejich potřeby byly odstrčeny do pozadí veřejného zájmu. Po pádu režimu se zájem rozšiřoval a bylo potřeba pro ně vytvořit systém podpor a služeb, který by jim umožňoval začlenit se do společnosti, pomohl jim minimalizovat své handicap a žít ve své podstatě normální život do takové míry, do jaké jim to jejich postižení umožňuje. To je dnes jedním z hlavních cílů vzdělávací politiky každé moderní společnosti.

Rodinám s postiženými dětmi je poskytnuta řada opatření a podpor, a to nejen přímých sociálně finančních, ale i nepřímých sociálních podpor, které jim umožňují zvýhodnění a také lepší začlenění do společnosti. Každý stát v Pobaltí i Česká republika jim umožňuje například bezplatně či s velkou slevou, užívat veřejnou dopravu, nebo využívat sociálních služeb ať už zdarma nebo za menší příspěvek.

Pokud žáci nemají těžké postižení, pak je jim umožněno studium v institucích primárního a sekundárního vzdělávání určené pro „zdravé“ žáky, aby jejich míra socializace byla pokud možno co největší a nebyly odtrženy od běžného života.

Určit zde přímá negativa jednotlivých podpor, nelze. V podstatě každá podpora je pozitivní, když napomáhá podporovat rodiny s dětmi. I když je faktem,

že hlavně v Česku se zrušilo více dávek podporujících rodiny s dětmi, např. pastelkové nebo podpora pro matky samoživitelky, bohužel je to fakt, který nelze změnit ze dne na den, tak jako vládu, která je zrušila. Nemohu zde také uvést, které podpory pro rodiny s dětmi v pobaltských zemích byly zrušeny, protože to neuvádí ani jedno ministerstvo. Každá rodinná a vzdělávací politika se zaměřuje pouze na přítomnost a budoucnost a z minulosti se může jen poučit.

Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce byl sběr informací a následná komparace systému státní rodinné a vzdělávací podpory pro rodiny s dětmi (i s dětmi se speciálními potřebami) navštěvující primární a sekundární vzdělávání. Daná práce mě obohatila o mnohé poznatky. Především o to, že systém státní sociální podpory pro rodiny s dětmi v pobaltských státech se moc neliší od systémů sociální podpory České republiky. Bylo velmi těžké zhodnotit, který stát je na tom lépe. Ale podle zjištěných informací zastávám názor, že má hypotéza o menší podpoře ze strany České republiky pro rodiny s dětmi se zakládá na pravdě. Česko stále víceméně pokulhává v podpoře rodin s dětmi a jakožto považující rodinu za základ naší společnosti, by se tím měla více řídit a poskytovat jim větší podporu.

Největší podporu dle dostupných a zjištěných informací poskytuje Estonsko, které se ve velké míře zaměřuje na všechny rodiny s dětmi a jejich podporu ve výchově a vzdělávání. Například nabízí větší podporu matkám samoživitelkám a rodinám s více dětmi. Také poskytuje obědy pro žáky v primárním vzdělávání zcela zdarma oproti ostatním státům v Pobaltí a v České republice nebo poskytuje školské příspěvky pro žáky na začátku každého školního roku a to až do konce sekundárního vzdělávání. Takový příspěvek jiné, mnou porovnávané, státy nenabízejí. Akorát Litva poskytuje jednorázový příspěvek na školní potřeby pro žáky prvních tříd. Takový příspěvek poskytovala i Česká republika, známý jako „pastelkovné“, který ale byl 1.1.2008 zrušen.

Velkou výhodou mají osvojitelé dítěte v Lotyšsku, kde jim stát poskytuje odměnu za péči o osvojené dítě. Lotyšská vláda také poskytuje zdarma rodinné zprostředkování, které je nabízeno i v České republice známé jako mediace nebo-li mediátorství. Tato podpora u nás není poskytována vládou zdarma, ale nestátními organizacemi za finanční poplatek.

K získání informací o pobaltských státech jsem vše musela překládat z anglického jazyka, protože toto téma zatím ještě nebylo souborně publikováno v českém jazyce. Naštěstí internetové stránky jednotlivých ministerstev sociální a vzdělávací politiky pobaltských států poskytují čtenáři dostatek informací v anglické verzi, což považuji za velmi přínosné. Jediným negativem bych uvedla,

že Lotyšsko a Litva své informace mají v menší míře vysvětlené a často jsem tomu neporozuměla a také jsem často hledala správné odkazy. Byl zde i pokus z mé strany spojit se s velvyslanectvími všech tří pobaltských zemí, avšak možná jejich „zanepřázdněnost“ způsobila, že mi poskytli pouze obecné informace, které uvádějí i na oficiálních stránkách, ale žádné další „skryté“ informace mi už z jejich strany poskytnuty nebyly. Na druhou stranu ale toto téma považuji za velmi přínosné, z důvodu podobnosti pobaltských států a ČR nejen historicky.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

- BRDEK, Miroslav – JÍROVÁ, Hana. *Sociální politika v zemích EU a ČR*. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998. 392 s. ISBN 80-85963-71-X.
- BRDEK, Miroslav – VYCHOVÁ, Helena. *Evropská vzdělávací politika: programy, principy a cíle*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2004. 168 s. ISBN 80-86395-96-0.
- KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. 503 s. ISBN 978-80-7357-276-1
- KOTOUS, J. – MUNKOVÁ, G. – PEŘINA, P. *Úvod do sociální politiky*. 3.vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. 106 s. ISBN 80-85889-50-1.
- PRŮCHA, Jan. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. 319 s. ISBN 80-7178-290-4.
- ŠANDEROVÁ, Jadwiga – MILTOVÁ, Alena. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách: několik zásad pro začátečníky*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. 209 s. ISBN 80-86429-40-7.
- TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Sociopress, 2001. 262 s. ISBN 80-86484-00-9.
- UMBERTO, Eco. *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-173-7
- ŽIŽKOVÁ, Jana a kolektiv. *Úvod do studia sociální politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1995. 193 s. ISBN 80-7079-450-X
- ŽIŽKOVÁ, Jana. - KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Základy sociální politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1993. 157 s. ISBN 80-7079-975-7.

Internetové zdroje

- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní koncepce rodinné politiky*. 2005. 59 s. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/4>>.
- Eurydice [online]. Poslední revize 26.2.2009 [cit. 7.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.eurydice.org>>.

- Estonian Ministry of Education and Research [online]. [cit. 20.12.2009]. Dostupné z: <<http://www.hm.ee>>.
- Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí [online]. [cit. 5.2.2009]. Dostupné z: <<http://portal.mpsv.cz>>.
- Ministry of Social Affairs [online]. Poslední revize 28.10.2008 [cit.20.12.2008]. Dostupné z: <<http://www.sm.ee>>.
- Ministry of Children, Family and Integration Affairs of the republic of Latvia. [online]. Poslední revize 5.1.2009 [cit. 12.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.bm.gov.lv>>.
- Ministry of Welfare of the Republic of Latvia [online]. Poslední revize 2008. [cit. 13.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.lm.gov.lv>>.
- Ministry of Social Security and Labour [online]. [cit. 17.1.2009]. Dostupné z: <www.socmin.lt>.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit.26.1.2009]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz>>.
- Vyhláška č. 182/1991 Sb. ze dne 26. dubna 1991, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení. [cit. 9.2.2009]. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/metakor/dok/vyhlaska-182_1991.pdf>.